

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ela Ferenc

**Religijska pluralizacija in problem mešanih zakonov:
katoliško-muslimanski mešani zakoni**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ela Ferenc

Mentor: izr. prof. dr. Marjan Smrke

**Religijska pluralizacija in problem mešanih zakonov:
katoliško-muslimanski mešani zakoni**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Zahvaljujem se mentorju prof. dr. Marjanu Smrke za vso strokovno pomoč, vodstvo in podporo, da je moje delo šlo v pravo smer in dobilo željeno obliko.

Hvala mojim staršem in možu za vso podporo in potrpljenje tekom študija in skozi ves čas, ki je spremljal nastanek diplomskega dela.

Religijska pluralizacija in problem mešanih zakonov: katoliško-muslimanski mešani zakoni

S procesom globalizacije in z vse bolj intenzivno versko pluralizacijo, se v svetu hitro povečuje tudi število versko mešanih zakonov. Ti se morajo vsakodnevno soočati s takšnimi in drugačnimi, večjimi ali manjšimi ovirami ter preprekami. Prva prepreka je lahko že sama možnost sklenitve takšnega zakona. Ker se zakonca po sklenitvi zakona znajmeta pred nalogo, kako vključiti svoje verske nazore v vsakdan, hkrati pa se prilagoditi potrebam partnerja, ki si ravno tako želi (bodisi zaradi sebe bodisi zaradi želje institucije) vključitev svojih nazorov v zakon, se znajmeta pred zahtevno nalogo, ki se s prihodom potomcev in vprašanjem verske vzgoje le-teh, še oteži. Znajmeta se tudi pred »sodiščem«, ki ga predstavljajo ožja družina, sorodniki, prijatelji, sosedi, verski učitelji, ki niso vedno povsem razumevajoči in pot sprejetja in odobravanja ni vedno najbolj enostavna. S povečevanjem števila mešanih zakonov, vključitvijo v širše okolje in vsakodnevnimi odnosi z ostalimi pripadniki družbe, bi bilo pričakovati, da se bo tudi pozitiven odnos do takšnih zakonov povečal in da bo ravno visok odstotek medkulturnih, medetničnih in medreligijskih zakonov pravzaprav način zagotavljanja večje strpnosti. Gledano na daljši rok, bi bil lahko dvig oz. porast medetničnih in medreligijskih zakonskih zvez izraz ter hkrati tudi dejavnik kreiranja nove družbe, z novo identiteto. Izredno pomembna je tudi pripravljenost na medkulturni dialog, saj si le na ta način lahko zagotovimo harmonično sobivanje v sodobnem, globaliziranem svetu.

Ključne besede: Globalizacija, religijski pluralizem, versko mešani zakoni, medkulturni dialog.

Religious pluralisation and the problem of mixed marriages: Catholic-Muslim mixed marriages

The process of globalization and the more and more intensive pluralization are rapidly increasing the number of religious mixed marriages in the world. Those marriages have to cope daily with any kind of major and minor obstacles and barriers. The first obstacle may be the mere possibility of concluding such marriage. As the spouses face the challenging task of integrating their religious beliefs in everyday life, but also to adapt to the needs of the partner who also seeks the inclusion of their religious views in the marriage, either for themselves or because of the desire of their religious institutions, that task becomes even more difficult with the arrival of the offspring and the issue of their religious education. They also find themselves against "court" posed by the immediate family, relatives, friends, neighbors, religious teachers, who are not always very understanding and way of adoption and endorsement is not always the easiest. With the increasing number of mixed marriages and daily correlation with other members of society, it is expected that a positive attitude to such marriages will increase and that a very high percentage of inter-cultural, inter-ethnic and inter-religious marriages will be actually a way of ensuring greater tolerance. Increased number of inter-ethnic and inter-religious marriages could be viewed in the long term as an expression of a new society and also the reason for the creation of a new society with a new identity. The willingness for intercultural dialogue is also extremely important, since it is the only way we can ensure a harmonious coexistence in the modern, globalized world.

Keywords: Globalization, religious pluralism, inter-religious marriages, intercultural dialogue.

KAZALO

1	UVOD.....	7
2	GLOBALIZACIJA	9
2.1	ZGODOVINA IN ZAČETKI GLOBALIZACIJE.....	9
2.2	POJEM GLOBALIZACIJE	10
2.3	POVEZAVA MED GLOBALIZACIJO IN RELIGIJO.....	10
2.3.1	Učinki religije na potek globalizacije.....	11
3	KULTURA/MULTIKULTURA(LIZEM).....	12
3.1	KULTURA.....	12
3.2	MULTIKULTURA	12
3.3	MULTIKULTURALIZEM.....	13
4	RELIGIJSKI PLURALIZEM	14
4.1	PLURALIZEM	14
4.2	RELIGIJSKI PLURALIZEM.....	14
5	MEŠANI ZAKONI.....	15
5.1	MIGRACIJE, PRISELJEVANJA	15
5.2	MEŠANI ZAKONI	16
5.2.1	Število mešanih zakonov v Evropi.....	17
5.2.2	Tipologija mešanih zakonskih zvez.....	18
5.3	VERSKO MEŠANI ZAKONI	22
6	KATOLIŠKO-MUSLIMANSKI MEŠANI ZAKONI.....	22
6.1	STANJE V EVROPI.....	23
6.1.1	Fenomen, ki ni nov.....	23
6.1.2	Del redne pastoralne naloge.....	23
6.1.3	Približno 24 milijonov muslimanov v Evropi.....	24

6.1.4	Vzhodna Evropa.....	24
6.1.5	Zahodna Evropa.....	25
6.1.6	Ne več migranti.....	25
6.2	CIVILNA ZAKONODAJA.....	26
6.3	VERSKA DOKTRINA O VPRAŠANJU VERSKO MEŠANIH ZAKONOV.....	27
6.4	ODNOS ISLAMA OZ. KORANA DO RELIGIJSKO MEŠANIH ZAKONSKIH ZVEZ.....	30
6.4.1	Odnos različnih pravnih šol islama do medverskih porok.....	31
6.4.2	Poroka med muslimanom in nemuslimansko žensko.....	32
6.4.2.1	Šiitski zakon popolnoma proti poroki muslimana in nemuslimanke.....	34
6.4.3	Poroka med muslimanko in nemuslimanskim moškim.....	34
6.4.4	Sklenitev mešane zakonske zveze.....	35
7	TEŽAVE IN OVIRE V MEŠANIH ZAKONIH.....	36
7.1	PRILAGAJANJE PARTNERJEV NA MEŠANO ZAKONSKO ZVEZO.....	36
7.2	TIPI (MEŠANIH) ZAKONSKIH ZVEZ.....	37
7.3	OTROCI (MEŠANIH) ZAKONSKIH ZVEZ.....	40
7.4	PRIMERI MEŠANIH ZAKONOV IZ SLOVENIJE.....	41
8	MEDKULTURNI DIALOG.....	43
9	SKLEP.....	45
10	LITERATURA.....	48

1 UVOD

Pred kratkim sem zaradi svoje nedavne poroke prebrala kar nekaj knjig na temo zakonske zveze, položaja žensk v zakonu skozi zgodovino, etnično mešanih zakonskih zvez ipd. Ker sva se z možem takoj po najini poroki preselila iz Slovenije, ki velja za pretežno katoliško družbo, na Nizozemsko, kjer je veliko priseljencev muslimanske veroizpovedi in je tam posledično tudi več mešanih zakonov, sem se začela zanimati za zakonske zveze med katoličani in muslimani. Prav tako sva se s partnerjem želela poročiti cerkveno, zaradi česar je bilo potrebno obiskovati obvezne priprave, ki jih zahteva katoliška cerkev, da sploh lahko prejmeš zakrament zakona. Na teh pripravah sem naletela tudi na pare, kjer je katoličan samo eden izmed partnerjev in je drugi ateist ali pa pripadnik druge veroizpovedi. Ker se nihče od predavateljev, ki smo jih imeli priložnost poslušati (nekaj duhovnikov, zdravniki, psihologi, pedagogi), ni hotel preveč posvečati tem parom, si nisem mogla kaj, da ne bi tega odnosa vsaj delno povezala z dogodki in odzivi, ki so se odvijali po 14. maju 2004, ko je Vatikan objavil uradni dokument o imigraciji, ki se nanaša na odnos katoličanov do priseljencev in med drugim odsvetuje poroke katoličanov s pripadniki drugih veroizpovedi, še posebej muslimani. V Tiskovnem uradu Slovenske škofovske konference (SŠK) so omenjeni dokument pospremili s komentarjem, da je »odraz izkušenj iz življenja in drži, vendar ne v vseh deželah enako. V Sloveniji je porok med pripadniki katoliške in islamske veroizpovedi malo, sicer pa se ima vsak človek pravico poročiti s komer koli, pri čemer cerkev nikogar ne ovira, zahteva le temeljito pripravo na vstop v zakonski stan« (STA 2004).

Tako bi lahko bil ta zadnji stavek odgovor na moje vprašanje – zakaj se na pripravah na zakon ne razpreda preveč o mešanih zakonskih zvezah. Vendar pa samo ta razlaga in moja izkušnja z nevmešavanjem in toleranco do mešanih zakonov, ne izbriše dejstva, da je Vatikan oz. Sveti sedež odsvetoval poroke katoličanov s pripadniki drugih veroizpovedi, še posebej muslimani.

Moja osrednja tema diplomske naloge bo torej definirati, kaj versko mešani zakonski pari sploh so ter ugotoviti, s kakšnimi ovirami in težavami se vsakodnevno soočajo.

Prva štiri poglavja bodo tako namenjena predvsem definicijam, za pričujočo diplomsko delo pomembnih terminov. Tako si bomo lažje ustvarili neko širšo sliko, ki nam bo v pomoč pri razumevanju osrednje teme, ki bo zajemala vsa nadaljnja poglavja. Tu bom, kot že rečeno, poskusila čim natančneje orisati sistem mešane zakonske zveze; kako le-ta funkcionira v

sodobnem času ter s kakšnimi težavami in ovirami se srečujejo posamezniki v tovrstnih zvezah. Za zaključek te diplomske naloge pa bi želela pozvati še k večji strpnosti ter medkulturnemu dialogu, saj je, kot bomo videli v nadaljevanju, to edini način za zagotovitev lepšega, boljšega in hkrati tudi manj stresnega družbenega okolja za vse pripadnike taiste družbe.

2 GLOBALIZACIJA

»Svet postaja eno. In na začetku je bila ena slika Zemlje.«

(Martin in Schumann 1997, 19).

2.1 ZGODOVINA IN ZAČETKI GLOBALIZACIJE

Svet, kakršnega poznamo danes in v katerem živimo, ima zametke že v 16. stoletju, ko so se začele dogajati velike spremembe na številnih področjih družbe in vsakdanjega življenja. Odločilno vlogo pri napredku je potrebno pripisati razvoju novih in izpopolnjevanju že obstoječih tehnologij ter izumov, ki so omogočili hitrejši razvoj, posledično pa pripeljali tudi do novih odkritij. Tako so pomorščaki odkrivali nove plovne poti, nove možnosti trgovanja, posledično je prišlo tudi do »odkritja novih svetov« - npr. Krištof Kolumb, ki je leta 1492 odkril Ameriko, s tem pa delno pripomogel tudi k prenosu svetovne trgovine na Atlantik. Z odkritjem novih dežel, novih svetov je prišlo do kolonizacije, še do enega pomembnega dejavnika, ki je pravzaprav omogočil začetek razvoja same globalizacije. Posamezniki in posledično tudi države so ugotovili, da lahko s trgovanjem med kontinenti veliko zaslužijo. Takratne svetovne velesile so si tako razdelile novoodkrite svetove, začele s procesom kolonizacije, ter si podredile, celo zaslužile domorodce »novih svetov«.

Kolonizacija gre z roko v roki z globalizacijo še z enega vidika, in sicer gre za dejstvo, da so se kultura, religija ter življenje nasploh močno razlikovali v državah »starega in novega sveta.« Tako se je, s prihodom kolonialistov, začela »globalizacija« kulture, religije in drugih aspektov življenja¹.

K procesu globalizacije je kasneje ogromno prispeval tudi razvoj električnih ter računalniških tehnologij, ki so omogočale hitrejšo, natančnejšo in nasploh boljšo komunikacijo med oddaljenimi kraji in deželami.

¹ Tu je potrebno poudariti, da se je v večji meri ohranila, celo razširila kultura ter religija kolonialistov, kar je popolnoma razumljivo, saj so nadvladali domorodce in tako imeli moč zatiranja vsega, kar jim ni bilo všeč, česar niso sprejemali oz. vsega, kar ni bilo v skladu z njihovo logiko (evropocentrizem). Vendar pa so se, kljub vsemu ohranile tudi primarne kulture, religije, obredi, itd., začele so se celo »združevati« med seboj, kar pa nas ponovno pripelje do »globalizacije« oziroma do njenih začetkov.

2.2 POJEM GLOBALIZACIJE

Na splošno za definicijo globalizacije največkrat uporabljamo naslednja dva (povezana, a različna) procesa:

- »Procesi, preko katerih sodobne tehnologije omogočajo preseganje globalnih distanc – zaradi tega lahko vse več ljudi živi v svetu, ki se zdi brez meja, ideje, produkti, podobe in zvok pa brez večjih problemov v trenutku potujejo po vsem svetu;
- Posamezen ekonomski sistem, ki zagotavlja »svobodo trga« oziroma globalnega kapitalizma – poskuša prevladati v svetu²« (Jelovac in Rek 2010, 7).

Povedano na kratko, globalizacija je »družbeni proces v katerem razpadajo geografske, družbene in kulturne omejitve, ljudje pa se tega razpadanja čedalje bolj zavedajo« (Waters v Jelovac in Rek 2010, 7).

2.3 POVEZAVA MED GLOBALIZACIJO IN RELIGIJO

Globalizacija je nedvoumno vplivala na razširitev religij, saj se religija »globalizira, če se iz svojega izvornega okolja geografsko širi v svet. Če upadajo značilnosti teritorialnosti in se vse bolj kaže (globalna) ubikviteta« (Smrke 2014, 245). Seveda tu nikakor ne moremo govoriti o (popolnoma) globalizirani religiji oziroma religijah, saj je to v realnem svetu pravzaprav skorajda nemogoče. Po mnenju Smrketa bi bile namreč popolnoma globalizirane religije tiste, ki bi bile prisotne v prav vseh delih sveta. Na tem mestu je zato potrebno poudariti, da obstaja razlika med globalnimi in globaliziranimi religijami. Tako lahko brez problema rečemo, da sta krščanstvo in islam, sicer največji religiji sodobnega sveta, globalni, a ne (popolnoma) globalizirani. V poglavju o začetkih in zgodovini globalizacije smo že omenili, da globaliziranje religij (vzemimo za primer krščansko) sovpada z odkrivanjem novih svetov, ter koloniziranjem le-teh; npr. misionarji, ki so (nekje na »prijazen« način, drugje s silo) imeli nalogo pokristjanjevanja in so v ljudske zgodbe, pesmi, običaje in mite, dodajali elemente

² O tem govori že Wallerstein v svojem delu Uvod v analizo svetovnih sistemov. »V svetovni ekonomiji obstaja več ohlapno povezanih političnih enot, ki se združujejo v meddržavne sisteme. V svetovni ekonomiji se združujejo različne religije, govorijo se različni jeziki, ni enotne politike in kulture. Edina stvar, ki je enotna svetovnemu sistemu je, da je delitev dela vzpostavljena znotraj njega« (Wallerstein 1999, 33.) Pravi torej, da je sodobni, kapitalistični svetovni sistem pravzaprav institucija, ki je kriva za ogroženost tradicionalne družbe – tako za ogroženost solidarnosti kot tudi nacionalne enotnosti in avtonomijo države (Wallerstein 1999).

krščanstva. Skozi ta proces se je delno spreminjala in diverzificirala tudi religija sama, prišlo je do akulturacije³. Omenjeno širjenje religij se je skozi zgodovino ves čas dogajalo, vendar je bilo počasno. K hitrejšemu širjenju in procesu globalizacije religij v zadnjih desetletjih je tako močno vplival tehnološki napredek (internet in ostali mediji ter precej večja in hitrejša, vsakodnevna pretočnost ljudi med posameznimi geografskimi prostori). Hitro širjenje posamezne religije pa ni nujno pozitivno za sam obstoj primarne religije, »saj so religije vedno znova tudi odzivi na specifična lokalna, regionalna dogajanja. Že globalizirana religija se pod težo lokalnih družbenih razmer lahko fragmentira in deglobalizira. Njene posamične veje so lahko tudi zelo različno zainteresirane in usposobljene za globaliziranje« (Smrke 2014, 244). Pri samem procesu globalizacije religij igrajo pomembno vlogo tudi demografski trendi. Demografske projekcije namreč napovedujejo povečano, kar 50 % rast območij v nerazvitem svetu, vse tja do leta 2050; s 5,3 milijarde na 8 milijard (Goldstone v Smrke 2014, 244). V teh državah povečini prevladuje islam, iz česar sledi, da se bo delež muslimanov v prihajajočih (deset)letjih močno povečal⁴.

2.3.1 Učinki religije na potek globalizacije

»Učinki religije na globalizacijo so tesno povezani z učinki globalizacije na religijo« (Smrke 2014, 251). Vsaka religija je torej lahko ali izvajalka/pospeševalka globalizacije, ki pa jo lahko vsaka religija tudi zavira in onemogoča, ali pa igra tudi pomembno vlogo pri (pre)oblikovanju – v smislu glocalizacije. Zaradi zgoraj omenjenega, lahko postane religija pravzaprav neke vrste transportni sistem številnih oblik globalizacije; tako ekonomske, politične, tehnološke kot tudi kulturne. Tako je moč opaziti odnose med (sodobno) globalizacijo, ki razpreda svoje lovke v (še) nerazvit svet. »Mnoge krščanske cerkve se uveljavljajo kot blažilci disfunkcij neoliberalne globalizacije [...] Ekonomska globalizacija in misijonarjenje pogosto nastopata usklajeno« (Smrke 2014, 251). Vendar pa proces globalizacije ni vedno »slab« za razvoj in življenjski standard prebivalstva nekega (koloniziranega), morda še ne tako razvitega območja. Politična globalizacija igra namreč

³ Akulturacija je proces prilagajanja posameznikov kulturi družbe, v katero so se priselili.

⁴ Družbeni položaj žensk v islamu vzdržuje visoko stopnjo rodnosti, kar pomeni, da imajo te države veliko stopnjo mladega prebivalstva, na drugi strani pa imamo »stari svet«, z visokim deležem starega, ter nizkim deležem novega prebivalstva – zato je bo krščanstvo izgubljalo svojo moč (predvsem na zahodu), islam pa se bo krepil (Smrke 2014, 244).

pomembno vlogo npr. pri modernem pojmovanju in posledično tudi zagotavljanju človekovih pravic (s tem se ukvarja OZN) (Smrke 2014, 251).

3 KULTURA/MULTIKULTURA(LIZEM)

»Culture is the way in which a group of people solves problems and reconciles dilemmas.«
(Schein v Trompenaars in Hampden-Turner 1997, 6)

3.1 KULTURA

S samim pojmom kulture so se in se še vedno ukvarjajo številni družboslovci, saj do danes nimamo neke univerzalne definicije omenjenega pojma; imamo zgolj množico definicij. Tavčar (2000, 39) tako pravi, da je »kultura priučena in ni podedovana, izhaja iz družbenega okolja in ne iz genov«. Ralph Linton je mnenja, da kultura neke družbe predstavlja »način življenja njenih članov; zbirka idej in navad, ki se jih učijo, so jim skupna in jih prenašajo z generacije na generacijo« (Haralambos in Holborn 2001, 11). Clyde Kluckhohn pravi, da je kultura »načrt za življenje« (Haralambos in Holborn 2001, 11).

Na splošno bi torej lahko rekli, da je kultura »večplasten, večpomenski in multidimenzionalen fenomen« (Jelovac in Rek 2010, 18); nekakšen živ sistem, ki igra glavno vlogo pri humanizaciji sveta življenja, njen cilj je namreč vzpostavljanje, ohranjanje in nadaljevanje družbenega reda.

3.2 MULTIKULTURA

Multikultura pomeni, kot je že iz same besede razvidno, neko nacionalno kulturo, ki je sestavljena iz več različnih kultur. Lahko bi rekli, da pojem predstavlja neko skupino različnih kultur, ki sobivajo v določenem času na določenem kraju. VEČKULTURNO DRUŽBO tako »sestavljajo različne kulture, državljani, etnične in verske skupine, ki živijo na istem ozemlju, vendar niso nujno v stiku. V taki družbi razlike veljajo za slabost in to je pogosto tudi glavni razlog za diskriminacijo. Večina manjšine pasivno tolerira, a jih ne sprejema in ne ceni« (Brander in drugi 2006, 27). Kot lahko vidimo, so člani večkulture družbe lahko precej zaprti, nepripravljeni za kakršenkoli medkulturni dialog in sožitje. Več možnosti za integracijo različnih kulturnih navad imamo v MEDKULTURNIH DRUŽBAH, kjer »različne

kulture, etnične skupine itn. živijo na istem ozemlju, med njimi poteka interakcija in izmenjava, obstaja vsestransko priznavanje lastnih vrednot in vrednot drugih ter različnih življenjskih slogov. Pravimo, da se v taki družbi odvija proces aktivne strpnosti in ohranjanja enakopravnih odnosov, kjer je vsakdo pomemben, kjer ni večvrednih in manjvrednih, boljših ali slabših ljudi« (Brander in drugi 2006, 27).

Potrebno si je prizadevati za čim uspešnejši prehod iz večkulturne v medkulturno družbo, saj je globalizacija, ki nosi kot posledico tudi migracije, iz dneva v dan večja, posledično pa nastaja čedalje več multikultur, ki nujno potrebujejo pot k razumevanju in sprejemanju drugačnosti, saj to predstavlja edino možnost sožitja več različnih jezikov, religij, etnij in kulturnih ozadij, na istem območju. »Danes je življenje v večkulturnih družbah dejstvo. Za uspešno komunikacijo z vsemi skupinami pa se moramo truditi spremeniti našo družbo v medkulturno, ki temelji na interakciji in izmenjavi« (Umek 2010, 7). Veliko vlogo pri doseganju tako ogromnega cilja torej nedvomno igra tudi medkulturni dialog, ki »pomeni povedati svoje in nato biti pripravljen prisluhniti tudi drugemu« (Umek 2010, 9).

3.3 MULTIKULTURALIZEM

Živimo v globaliziranem svetu, v katerem mnogo držav prežema multikulturalizem, ki se je začel razvijati skupaj z globalizacijo, o kateri smo govorili v drugem poglavju, zato bom tu čisto kratka. Tudi pri pojmu multikulturalizem se avtorji niso uspeli zediniti glede njegove univerzalne definicije, jaz bom multikulturalizem uporabila v njegovem najširšem pomenu besede; multikulturalizem »vključuje koncepte in strategije institucionaliziranih (vladnih in nevladnih) programov, katerih cilj je enakopravnost vseh etničnih manjšinskih kultur z večinsko, njihova zaščita, zagotavljanje pogojev za njihovo suverenost in vsestranski razvoj, njihova čim tesnejša medsebojna povezanost in čim bolj neovirana jezikovna prehodnost« (Žitnik Serafin 2008, 30).

4 RELIGIJSKI PLURALIZEM

4.1 PLURALIZEM

»Oblika družbe, ki zaobsega številne manjšinske skupine in kulturne tradicije,« je o pluralizmu zapisano v Oxford Dictionary of English Language. (Oxford Dictionary of English Language, 2014) A kaj pluralizem dejansko pomeni, kaj ga predstavlja v sodobnem času? Odgovor je pravzaprav čisto preprost. Gre za priznavanje in sprejemanje drugačnosti, raznolikosti. Tako lahko besedo uporabljamo na več različnih področjih, lahko bi celo rekli, da je pluralizem prisoten v vseh aspektih družbenega življenja. Že od malega nas namreč učijo, da je vsak človek, vsak posameznik (čeprav živi v družbi) individualistično bitje, s svojimi lastnimi zanimanji, interesi in prepričanji. Ravno zato je v sodobni družbi pluralizem, ki je posledica globalizacije, pravzaprav dejstvo, tako na političnem, medijskem, kulturnem kot tudi na verskem področju. Nekateri avtorji pa definicijo pluralizma povezujejo samo z raznolikostjo, ki pa jo strpnost spremlja ali pa tudi ne⁵.

4.2 RELIGIJSKI PLURALIZEM

Religijski pluralizem je precej »abstraktna« stvar – dejanska (živa) izkušnja verskega/religijskega pluralizma je namreč težko dostopna. Pluralizem je sicer prisoten v krajih, kjer se različne religijske identitete – tako same institucije kot posamezniki – stikajo, soočajo in nenazadnje sobivajo. Pogosto so zato ta verska »soočenja« različnih ver formalno strukturirani akademski dialogi, strateška politična zaveznitva, skupnosti večreligijskih dogodkov, itd. (McCarthy 2007, 188). Tako bi lahko rekli, da verski pluralizem pravzaprav predstavlja izraz za versko toleranco in strpnost. Tu ne smemo pozabiti niti na nereligijske nazore, prepričanja oziroma ideologije, saj so tudi te del našega sveta, kar pomeni, da jih je ravno tako kot religije in verovanja, potrebno tolerirati in spoštovati. Pripadniki posameznih religij, ki so zagovorniki religijskega pluralizma, se zavedajo, da imajo različne religije sveta drugačne resnice, drugačne svetovne nazore, a jih, tudi s pomočjo verovanjskega ozadja, poskušajo razumeti in jim pustijo »biti«⁶. Na drugi strani imamo avtorje, ki so mnenja, da »z

⁵ Posamezniki oziroma sistemi, ki pluralizma niso sprejeli, so se izkazali za izrazito diskriminatorne; od tod izvirajo tudi vse oblike nestrpnosti, kot so seksizem in rasizem (Jalušić, 2005).

⁶ Vsako posamično verovanjsko ozadje interpret razume le kot možno, ne kot nujno; pomeni, da verjame le pogojno, le toliko, da izrek tistega, s katerim komunicira, dobi nek smisel.

versko pluralizacijo nastaja kozmopolitska družba, ki je združljiva le z odprtim religijskim trgom, ne pa z verskim monopolom« (Smrke 2014, 247). Različne religije oziroma verske organizacije pa verski pluralizem različno sprejemajo ali pa ga tudi zavračajo. Zato je potrebno poudariti, da dejstvo verske različnosti v neki državi ne vodi nujno tudi v sprejemanje te različnosti, ki jo razumemo pod izrazom pluralizem.

Po mnenju Beyerja razlikujemo med »religijami, ki izzive, katere prinaša globalizacija, zavračajo in pa med tistimi, ki te izzive tako rekoč slavijo«. Slednje se v svetu, ki je nazorsko pluralen in globaliziran, počutijo najbolje. »Medtem ko izgublja t. i. sistemska religija, saj globalizacija po njegovem mnenju spodbuja privatizacijo religije, je več možnosti za religije, ki so sposobne uvajanja novih »aplikacij«. Izpostavlja t. i. performativne vloge: religija, ki ne more več zahtevati polne privrženosti in verske prakse, je prepričljivejša, ko v javnem prostoru rešuje težave, ki so nastale v drugih podsistemih« (Beyer v Smrke 2014, 247).

5 MEŠANI ZAKONI

5.1 MIGRACIJE, PRISELJEVANJA

Coleman v svojem delu »Divergent Patterns in the Ethnic Transformation of Societies« opozori na posledice globalizacije ter visoke stopnje priseljevanja, predvsem iz manj v bolj razvite države. Tako populacije razvitejših držav postajajo vse bolj etnično in religijsko raznolike. Npr. Nizozemska, v katero sem se priselila tudi jaz, je dežela mnogih priseljencev in ustreza modelu razvite zahodnoevropske države, ki se sooča s socialnimi, gospodarskimi in političnimi posledicami, ki jih prinaša raznolikost prebivalstva. »Na splošno se od priseljencev in manjšin pričakuje postopno vključevanje v družbo in gospodarstvo države preselitve oziroma države gostiteljice, še posebno pri drugi in vseh nadaljnjih generacijah, rojenih v državi gostiteljici. Očitno pa je, da prihaja do neenakih stopenj vključevanja v različnih skupinah in državah« (Coleman 2009, 452).

V dobro razvitih državah je značilno naraščanje populacije priseljencev in (kasneje) njihovih potomcev, neizogibna posledica tega pa je, da se postopno (v daljšem časovnem obdobju) zmanjšuje delež domače, avtohtone populacije. Po drugi strani pa drži, da omenjene

predpostavke vključujejo samo prvo in drugo⁷ generacijo priseljencev, tretja generacija pa se šteje že kot asimilirana v nacionalno populacijo države preselitve, postanejo že npr. Nizozemci, Švedi, itd. in tako »izginejo« iz statističnih podatkov o priseljencih (Coleman 2009, 451).

5.2 MEŠANI ZAKONI

Etnično mešane zakonske zveze so »posebna oblika (vseživljenjskega) medkulturnega soočanja na mikro (interpersonalni) ravni vsakdanjega življenja etnično mešanega para« (Sedmak 2002, 19). Zakaj etnično mešane zakonske zveze? Tudi tu, tako kot pri razlagi vseh besed oziroma terminov v prejšnjih poglavjih, stvar ni čisto preprosta. Na svetu obstaja ogromno različnih razumevanj zakonske zveze kot take, ta razumevanja pa so odvisna predvsem od različnih družbenih in zgodovinskih okolij. Etnija naj bi bila pravzaprav »nadpomenka različnim oblikam človeškega organiziranja na različnih razvojnih stopnjah, ki vključujejo tako pleme kot ljudstvo, narod in nacijo« (Žagar v Sedmak 2002, 19).

Preučevanje etnično mešanih zakonskih zvez kot specifične oblike zakonskega povezovanja se kaže kot spoznavno tako na mikro kot na makro ravni raziskovalnega zanimanja. Mikro raven izpostavi subtilne, intimne odnose in fenomene (inter)personalnih medkulturnih adaptacij, (npr. odnosi med zakoncema kot nosilcema različnih etničnih ozadij ter relacije med partnerjema in primarno socialno mrežo), medtem ko raziskovanje makro ravni razkrije fenomene medskupinskih adaptacij, skupinske dezintegracije in asimilacije ter širših kulturnih sprememb (Cottrel v Sedmak 2002, 20).

Tu je potrebno omeniti še nekaj pojmov, ki so neposredno povezani s teorijami mešanih zakonov. Avtor A. I. Gordon, in številni drugi, ki se ukvarjajo s področjem družinske problematike, omenjajo interzakonsko zvezo (intermarriage), ki naj bi predstavljala vse pare, »katerih religiozna, rasna ali etnična ozadja so bila oziroma so različna bodisi pred ali po poroki« (Gordon v Sedmak 2002, 25). Nekateri avtorji zgornji pojem malce poenostavijo in mu preprosto rečejo mešane zakonske zveze (mixed marriages), izpostavijo pa predvsem lingvistične, nacionalne, rasne ter za našo temo najpomembnejše – religiozne ovire in

⁷ Druga generacija priseljencev je že rojena v državi preselitve prve generacije priseljencev.

razlikovanja med partnerjema. Teoretiki s tega področja se poslužujejo tudi pojma outmarriage, ki pravzaprav pomeni, da partnerja, s tem ko stopita v zakonsko zvezo, prestopita tudi meje svoje kulture in religije; se torej poročita ven (out) svoje prvotne, primarne kulture, religije, itd. (Sedmak 2002, 25).

Stopnja med-etničnih združenj in porok je tako tudi pomemben pokazatelj integracije (vključevanja) v družbo, hkrati pa je opaziti, da so »mešani zakoni pogostejši v družbah, kjer je opaziti jasen poudarek na posamezniku, kot osrednjem akterju odločanja, poleg tega pa je posameznikova izbira vodena s strani želje doseči romantično ljubezen – ideal, ki ga determinirajo prej emocionalne kot družbene posledice« (Cerroni-Long v Sedmak 2002, 48). Iz zgoraj omenjenega lahko torej ugotovimo, da je več mešanih zakonov najti v bolj razvitih družbah/državah, torej v tistih, kjer je delež priseljevanja večji.

Morda bolj v razmislek, kot kaj drugega, podam še naslednje razmišljanje. Iz vsega zgoraj napisanega lahko ugotovimo, da so v moderni dobi, v času v katerem živimo danes, mešani zakoni dejstvo. S tem t.i. »fenomenom« se srečujejo skoraj vse države in družbe sveta, zato je izredno pomembno, da se začnemo kot družba bolj prilagajati, sprejemati drugačnost in predvsem najpomembnejše – biti pripravljeni na medkulturni dialog, saj si le na ta način lahko zagotovimo prijetno/prijateljsko sobivanje v sodobnem, globaliziranem svetu.

5.2.1 Število mešanih zakonov v Evropi

Po definiciji, ki opredeljuje mešan zakon kot zakon med zakoncema, kjer je nekdo rojen v državi izvora in drugi v tuji državi, torej se je v državo izvora preselil kasneje, Eurostat leta 2010 ugotavlja, da je bilo v 25 od 30 držav več mešanih zakonov v obdobju 2008–2010, kot pa v letih 2005–2007. Podatki se nanašajo na povprečno število mešanih zakonov v 30 evropskih državah med letoma 2008 do 2010. V tem obdobju je v mešanem zakonu živel približno vsak dvanajsti Evropejec.

V baltskih državah (Litva, Latvija, Estonija) število poročenih parov, ki vključuje enega partnerja, ki je rojen v tujini, presega 15 % celotne populacije. Medtem ko je, po drugi strani, število teh parov v Romuniji in Bolgariji manjše od 0,5 %. Razlika je opazna v primerjavi med severnimi in južnimi državami. Zakoni, v katerem je partner tujec, so bolj pogosti v Skandinaviji, na Nizozemskem in v Franciji, manj pogosti pa v Italiji, Španiji in Jugovzhodni Evropi.

Najmanjše države imajo največ mešanih zakonov, kot npr. Luksemburg, Švica in baltske države. Te države imajo tesne osebne vezi s svojimi večjimi sosedi oziroma s prebivalci sosednjih držav. Tudi jezikovne prvine igrajo vlogo pri mešanih parih, saj se na primer v Švici, na območju, kjer se govori nemščina, rojeni v Švici nagibajo k poroki z Nemci in na območju, kjer se govori francoščina, nagibajo k poroki s Francozi. Švica ima izmed vseh obravnavanih držav 21 % mešanih zakonov izmed vseh sklenjenih zakonskih zvez. To je približno vsak peti zakon. Evropsko povprečje mešanih zakonov znaša 6 %, Slovenija pa je po deležu mešanih zakonov malenkost nad evropskim povprečjem in sicer 8,9 % mešanih zakonov. Države, ki imajo poleg Švice največji odstotek mešanih zakonov pa si sledijo takole: Latvija (20,7 %), Luksemburg (18,2 %), Estonija (15,8 %), Ciper (12,4 %) in Francija (11,8 %). Najmanjši odstotek mešanih zakonov pa imajo v Romuniji (0,1 %), Bolgariji (0,4 %), Poljski (1,3 %), Slovaški (1,9 %) in Madžarski (2,2 %) (Lanzieri v Eurostat, 2012).

5.2.2 Tipologija mešanih zakonskih zvez

Pomembna avtorica – ki se ukvarja s preučevanjem (etnično) mešanih partnerskih zvez in jo je vredno navajati, saj v marsičem veljajo njene ugotovitve tudi v medverskih zakonskih zvezah – je antropologinja Liza Ceronni-Long. Formulira namreč obširno tipologijo za mešane zakonske zveze, v poskusu odgovoriti na tri sledeča, temeljna vprašanja:

1. Kateri (*potrebni*) pogoji morajo biti izpolnjeni, da se etnično mešana zveza omogoči oz. da se verjetnost njene uresničitve poveča,
2. Zadostitev katerih *učinkovitih razlogov* je potrebna, da se akt etnično mešanega zakona uresniči oz. da se možnost njegove incidence poveča in
3. Kateri *dejavniki stresa* se manifestirajo ob sklenitvi interetnične zveze (Ceronni-Long v Sedmak 2002, 86).

Odgovori na zgornja vprašanja so podani v tabelah, za lažjo predstavbo in razumevanje.

- Avtorica pravi, da so »*potrebni pogoji*« (glej tabelo 5.1) tisti, ki omogočajo oz. povečajo možnosti za sklenitev interetnične zveze. Temeljni trije, ki so podani tudi spodaj v tabeli, so: »*dostopnost, kriteriji partnerjeve izbire in pomen, ki ga aktu sklenitve zakonske zveze pripisuje dana družba*« (Ceronni-Long v Sedmak 2002, 87). Pogoj dostopnosti je potrebno tu še naprej razčleniti na tri vrste, in sicer *fizično, dejansko* ter *psihološko* dostopnost, pri čemer se *fizična* navezuje na pomen fizične bližine ter razpoložljivosti partnerja, *dejanska*

se navezuje predvsem na to, da se morata oba partnerja nahajati v situaciji, ki dovoljuje možnost sklenitve takšne zveze, ter *psihološka dostopnost*, ki se navezuje na dejstvo, da morata imeti obe »skupini«, katerima partnerja pripadata, vsaj neke podobnosti, neko bližino (Cerroni-Long v Sedmak 2002, 88).

Tabela 5.1: Potrebni pogoji, ki omogočajo realizacijo etnično mešanih zakonskih zvez

SPREMENLJIVKE	PODROČJE SPREMENLJIVOSTI	ZAHTEVANI ASPEKTI VARIABEL
DOSTOPNOST		
<i>fizična</i>	demografska struktura družbe ali demografska distribucija ločenih družbenih skupin	koncentracija heterogenih skupin znotraj omejenega teritorialnega območja
<i>dejanska</i>		
stopnja zakonske in družbene kontrole	tip obstoječih endogamnih norm, oblika socialne strukture	nizka stopnja zakonske in družbene kontrole endogamije
stopnja segregacije in bivanjske ter zaposlitvene koncentracije	bivanjske in zaposlitvene karakteristike endogamnih skupin	nizka stopnja segregacije in visoka stopnja bivanjske ter zaposlitvene koncentracije
pogostost kontaktov, ki spodbujajo stike (vključenost)	bivanjske in zaposlitvene karakteristike endogamnih skupin	nizka stopnja segregacije in visoka stopnja bivanjske ter zaposlitvene koncentracije
<i>psihološka</i>		
stopnja vzajemne privlačnosti	kulturne karakteristike endogamnih skupin	visoka stopnja kulturne bližine/podobnosti med skupinami
stopnja podobnosti vrednostnih orientacij	kulturne karakteristike endogamnih skupin	visoka stopnja kulturne bližine/podobnosti med skupinami
Stopnja vzajemne zadostitve pričakovanj, ki se nanašajo na vloge	kulturne karakteristike endogamnih skupin	visoka stopnja kulturne bližine/podobnosti med skupinami
KRITERIJI PARTNERJEVE IZBIRE	tip družbene in družinske strukture	izbira zakonskega partnerja je prepuščena posamezniku
POMEN POROKE	tip družbene in družinske strukture	pomen poroke je zadovoljitev posameznikovih emocionalnih potreb

Vir: Cerroni-Long v Sedmak (2002, 88).

- »Učinkoviti razlogi« (glej tabelo 5.2); po avtoričinem mnenju sem spadajo trije tipi individualnih stanj, vsak z drugačno stopnjo odstopanja od danih družbenih norm. Ta stanja so sledeča: »stanje, ko norme za posameznika niso obvezujoče, ko odstopanje od predpisanih norm omogoča doseganje določenih ugodnosti ali privilegijev in stanje osebne odklonilnosti« (Cerroni-Long v Sedmak 2002, 88–89).

Tabela 5.2: Učinkoviti razlogi za realizacijo etnično mešanih zakonskih zvez

SPLOŠEN TIP RAZLOGA	SPECIFIČEN TIP RAZLOGA	USTREZAJOČI TIP ZAKONSKE ZVEZE
NORME NISO OBVEZUJOČE	Osebna interpretacija norm (poudarek na agatomiji vendar ne na homogamiji)	Poroka kot primer nekonformnosti
	Izjemne okoliščine (vojna, začasno bivanje v tujini, emigracije)	Poroka kot primer nekonformnosti
	Prekinitev vezi z izvorno skupino (sprememba/izguba vere, akulturacija)	Poroka kot primer nekonformnosti
KRŠENJE NORM OMOGOČA DOSEGANJE PRIVILEGIJEV/UGODNOSTI	Želja po družbeno-kulturnem ali ekonomskem napredovanju	Poroka kot izmenjava
	Želja po psiholoških ugodnostih	Poroka kot način zadovoljitve specifičnih skupin ali individualnih pričakovanj
OSEBNA ODKLONSKOST	Želja zadovoljiti osebna pričakovanja	Poroka kot sredstvo za doseganje ciljev
	Želja/potreba potrditi osebno samopercepcijo	Poroka kot sredstvo za doseganje ciljev
	Mentalni problemi: <ul style="list-style-type: none"> - Občutek neprimernosti - Alienacija in negativna čustva v odnosu do matične skupine - Občutek krivde v odnosu do statusno podrejene skupine - Upor norm primarne skupine - Upor avtoriteti in/ali pritiskom staršev ali sovrstnikov - Agresivna čustva do članov drugih skupin - Maščevalna čustva v odnosu do dominantne skupine 	Poroka kot sredstvo za rešitev ali ublažitev specifičnih mentalnih problemov

Vir: Cerroni-Long v Sedmak (2002, 90).

- Nazadnje je potrebno odgovoriti še na vprašanje, ki zadeva »dejavnike stresa« (glej tabelo 5.3). Le-tem naj bi bil podvržen vsak posameznik, ki prestopi meje svoje matične, etnične skupine. Dejavnike stresa avtorica deli na »osebne, zunanje in slučajne«, pri čemer je potrebno poudariti, da so v sodobnem času mešane zakonske zveze večinoma

podvržene delovanju večih stresnih dejavnikov naenkrat (Cerroni-Long v Sedmak 2002, 91).

Tabela 5.3: Dejavniki stresa, prisotni v etnično mešanih zakonskih zvezah

DEJAVNIKI STRESA	RAZLOGI
OSEBNI (stres , ki izvira iz osebnih problemov ali iz interakcije med partnerjema)	Kulturne razlike med zakoncema
	Težave v interpersonalni komunikaciji
	Neskladje med realno in stereotipno predstavo o partnerju
	Neuravnotežena distribucija eksternega stresa med partnerjema ⁸
	Občutek krivde zaradi posameznikove poročne izbire
	Občutek odtujenosti in izoliranosti
	Intenziviranje mentalnih problemov kot posledica poroke
ZUNANJI (stres, izvirajoč iz interakcije med etnično mešanim parom in širšo okolico)	Družbena sovražnost in preganjanje
	Družinsko neodobravanje in/ali zavrnitev
	Neskladnost odnosov do svojcev
	Neskladnost odnosov do potomcev
	Težave zaradi potomčevih problemov adaptacije v lokalni skupnosti
SLUČAJNI (stres, izvirajoč iz slučajnih, nepredvidljivih, osebnih in zgodovinskih procesov ter socio-kulturnih sprememb)	OSEBNI: - Sprememba pripadnosti enega ali obeh partnerjev - Sprememba v okolju
	ZUNANJI: - Socio-kulturne spremembe (etnično revitalizacijsko gibanje, sprememba družbenega položaja žensk, zmanjšanje moči institucionalizirane oblasti, medetnična vojna idr.)

Vir: Cerroni-Long v Sedmak (2002, 93).

⁸ Neuravnotežena distribucija ekstremnega stresa med partnerjema izvira iz situacije, ko je eden od vključenih partnerjev podvržen skupinski segregaciji in/ali izolaciji zaradi kršitve endogamnih norm.

5.3 VERSKO MEŠANI ZAKONI

**»Religious difference in families might be a valuable growing ground for precisely those skills required for meaningful participation in an increasingly diverse society.«
(McCarthy 2007, 188).**

Splošna opredelitev versko mešanih zakonov je običajno precej preprosta in jasna: religijsko mešani zakoni se pojavijo, ko se osebe, ki pripadajo različnim verskim skupinam v družbi, poročijo med seboj. Takšna definicija se zdi precej samoumevna in nedvoumna. Ko se formira takšne vrste zakon, poveže med sabo ne samo zakonca, ampak tudi sorodnike, prijatelje in okolje, ki lahko tudi bolj ali manj vpliva na tak zakon (Yinger 1968, 2). Če želita zakonca po poroki vzdrževati vsak svoja verska načela, se morata obrniti tudi na svoje verske učitelje, ki jim lahko svetujejo, kako ostati v stiku s svojo vero. Vsaka verska doktrina pa ima svoj pogled na to – ali tak zakon lahko sovпада z njenimi načeli ali ne.

Nekatere verske doktrine prepovedujejo medverske poroke. Druge tradicionalno nasprotujejo medverskim porokam, vendar jih v določenih okoliščinah lahko dovoljujejo. Številne pa so relativno neopredeljene ali pa jih dovoljujejo v celoti, z nekaterimi zahtevi za slovesnosti in običaje. Ker sem se v svoji diplomski nalogi osredotočila na zakone med katoliško in muslimansko stranjo, se bom od tu naprej posvetila mišljenju in nazorom teh dveh verskih doktrin.

6 KATOLIŠKO-MUSLIMANSKI MEŠANI ZAKONI

Glede na to, da se to diplomsko delo nanaša na mešane zakonske zveze med katoličani ter muslimani, bomo imeli od sedaj naprej ob besedni zvezi *»mešani zakoni«* v mislih zgolj zakone med pripadniki teh dveh veroizpovedi.

6.1 STANJE V EVROPI

6.1.1 Fenomen, ki ni nov

Fenomen porok med kristjani in muslimani je obstajal od začetka islama, pred skoraj 1400 leti. Cerkve v srednjeevropskih in vzhodnoevropskih državah so imele določeno mero pastoralnih izkušenj (duhovniki so v okviru svojega dela cerkveno poročali tudi kristjane z muslimani) tega pojava, saj so deli tega obsežnega območja stoletja pripadali Otomanskemu imperiju. V tem obdobju so se muslimani naselili na tem področju, medtem ko so bili avtohtoni prebivalci spreobrnjeni k islamu. Tako so bili sklenjeni zakoni med kristjani in muslimani kljub dejstvu, da so bile take poroke s strani dominantne pravoslavne cerkve v teh državah strogo prepovedane. Za cerkve v zahodnoevropskih državah so bile takšne poroke, na splošno gledano, le teoretične. Toda razmere so se začele v kolonialnem obdobju spreminjati in cerkve v nekaterih državah so imele svojo prvo izkušnjo medverskih porok (Conference 1997, 5).⁹

6.1.2 Del redne pastoralne naloge

V današnjem času so takšne medverske poroke postale del redne pastoralne naloge¹⁰ v vseh evropskih državah, zaradi političnih, gospodarskih in socialnih gibanj v zadnjih šestih desetletjih. Kolonialni čas je povzročil preseljevanje moških in žensk iz nekdanjih kolonialnih posesti z islamsko tradicijo. Gospodarski razvoj v nekaterih evropskih državah pa je imel še večje posledice in je privedel do migracije delovne sile iz Južne v Severno Evropo. Ko so se rezerve delovne sile izčrpale v južnoevropskih državah, so zahodnoevropske industrije začele zaposlovati delavce, moške in ženske, iz Severne Afrike, Turčije, nekdanje Jugoslavije in indijske podceline. Od sredine sedemdesetih let prejšnjega stoletja so se družine začele ponovno združevati, saj so delavci iz teh držav pripeljali svoje družine, z namenom, da se jim

⁹ »Conference«, ki ga navajam kot vir, se nanaša na navodila za kristjane in cerkvene pastoralne delavce v Evropi, ki so bila izdana kot publikacija, napisana s pomočjo strokovnjakov s področja religijsko mešanih zakonov, članov islama v Evropskem odboru, Konference evropskih cerkva in Sveta evropskih škofovskih konferenc. Ta vir je le eden izmed socioloških virov, navajam pa ga zato, da je razvidno, kako RKC spremlja ta pojav.

¹⁰ RKC šteje medversko poročanje že kot enega izmed pastoralnih opravil duhovnikov.

pridružijo, vendar ne preden je večina evropskih držav ustavila zaposlovanje delovne sile iz držav zunaj Evropske skupnosti (Conference 1997, 5).

V zadnjih dveh desetletjih je veliko število moških in žensk iz muslimanskih držav iskalo politični azil v Evropski skupnosti. Gospodarska in politična situacija v njihovih državah porekla jim je otežila in včasih celo onemogočila, da načrtujejo svojo prihodnost, kot na primer v Bosni ali v času državljanske vojne v Alžiriji. Obstajajo tudi študenti – moški in ženske, iz muslimanskih držav – ki zaključujejo študij v evropskih državah. Končno bi bilo treba vključiti med muslimane, ki so se naselili v Evropi, tudi vse muslimanske poslovneže, diplomate in zaposlene v mednarodnih institucijah in organizacijah (npr. UNESCO v Parizu, OPEC na Dunaju ali UNO v Ženevi) (Conference 1997, 5).

6.1.3 Približno 24 milijonov muslimanov v Evropi

Skupno število muslimanov, ki živijo v Evropi, je ocenjeno na 20 do 24 milijonov. »V 28 državah članicah Evropske unije živi približno 20 milijonov muslimanov, kar je približno šest odstotkov celotne populacije, kažejo podatki raziskovalnega centra Pew« (Vidmajer, 2015). To pomeni, da so poroke med muslimanskimi moškimi in krščanskimi ženskami ali muslimanskimi ženskami in krščanskimi moškimi postale normalna značilnost življenja v Evropi, kljub opozorilom proti takšnim združevanjem in zavrnitvenim odnosom več cerkva. Poroke, ki vključujejo partnerje različnih veroizpovedi, so postale realnost, in tako se, v primeru cerkvene poroke, z njimi srečujejo tudi pastoralni delavci (Conference 1997, 5).

6.1.4 Vzhodna Evropa

Za obravnavo medverskih porok je prav tako pomembno upoštevati tudi vlogo, ki jo igrajo kulturni in pravni dejavniki. Relativno enostavno je oceniti takšne poroke, ko se pojavijo v vzhodnoevropskih državah, saj partnerji izvirajo iz iste kulture, govorijo isti jezik in za vse veljajo enaki poročni predpisi v državi. Komunistični sistem je kot rezultat prinesel precejšnjo oddaljitev od cerkve do te mere, da so cerkveni predpisi izgubili zadrževalne vplive nad medverskim združevanjem¹¹.

¹¹ Sekularizacija, kjer je do nje prišlo, pa ni bila le posledica delovanja režima, temveč tudi drugih dejavnikov, saj se je sekulariziral tudi evropski Zahod, ki ni bil komunističen.

Poseben primer je nastal npr. v bivši Jugoslaviji, ko so bile, v času komunističnega režima, še posebej v mestih, številne zakonske zveze med muslimani in nemuslimani sklenjene in registrirane na občinskih organih, običajno brez slovesnosti v cerkvi. Državlјanska vojna je prinesla kot posledico ne samo zmanjšanje števila takih porok, ampak tudi večje število zakonskih zvez, ki so se znašle v krizi. Relativno visoko je bilo tudi število mešanih parov med tistimi, ko so pobegnili v zahodno Evropo (Conference 1997, 6).

6.1.5 Zahodna Evropa

Situacija je precej drugačna v državah, v katere so se muslimani preseljevali le v zadnjih desetletjih. Tu so poleg verskih razlik odigrale svojo vlogo tudi kulturne razlike. Poleg tega je, ko gre za ljudi različnih narodnosti, veliko takšnih porok predmet mednarodnega zasebnega prava. Za vsakega partnerja veljajo zakoni, ki se tičejo osebnega statusa njegove države. V takem primeru morata poročenca sprejeti odločitve, ne samo o svojem življenju, ampak tudi o kraju stalnega prebivališča in državlјanstvu svojih otrok (Conference 1997, 6).

6.1.6 Ne več migranti

V tem času so ženske in moški tako imenovane »druge generacije« (in morda celo tretje generacije) dosegli starost, ki je primerna za poroko. To pomeni, da so kulturne razlike med partnerji postale manjše ali pa so povsem izginile, če so le-ti bili odprti za prilagajanje prevladujoči kulturi, ki je prisotna na tem področju. Poleg tega pa se tretja generacija šteje že kot asimilirana v nacionalno populacijo države preselitve, prebivalci postanejo že npr. Nizozemci, Švedi in tako »izginejo« iz statističnih podatkov o priseljencih. Na primer v Franciji, kjer je vsakdo rojen na francoskem ozemlju lahko pridobi francosko državlјanstvo (tako imenovani »jus Solis«) ali pa se ljudje prijavijo za naturalizacijo v državi, v kateri živijo. To pa vodi v dvojen razvoj.

- Na eni strani mladih moški in ženske iz muslimanskih družin postopoma postanejo boljše integrirani v družbo, doživijo vpliv prevladujoče posvetne kulture. Pogosteje se zgodi, da se muslimanske ženske poročijo s krščanskimi moškimi, brez vztrajanja, da bi ti moški postali muslimani.

- Na drugi strani pa so tisti, ki želijo živeti kot muslimani v evropskem kontekstu in si jamstvo religijske svobode vzamejo kot podlago za uvedbo klasičnega islamskega družinskega prava.

V evropski družbi je (po mnenju strokovnjakov v publikaciji »Conference of European Churches and Council of European Episcopal Conferences«) danes sprejemljivo za moškega in žensko, da živita skupaj, ne da bi imela certifikat civilne poroke in brez slovesnosti v cerkvi. To omogoča muslimanom uporabo islamskega prava. Ko muslimanski moški in kristjanka živita skupaj brez certifikata civilne poroke, lahko skleneta islamsko poročno pogodbo, ki se ne bo priznala na matičnem uradu. Pogosto je želja muslimanskega moškega, da se po civilnem obredu sklene pogodba, ki temelji na islamskem pravu. V tej pogodbi so lahko določene pravice in dolžnosti obeh partnerjev. Ko se partnerja odločita, da želita tudi krščansko potrditev oz. privolitev, se zdi priporočljivo, da imata medverski obred (Conference 1997, 6).

6.2 CIVILNA ZAKONODAJA

Pri sklepanju mešanega zakona imata partnerja najmanj težav in preprek, če sta oba državljana iste države, torej, če sta oba »subjekta iste civilne zakonodaje« (Jezeršek 2007, 173). V nasprotnem primeru je stvar malce bolj otežkočena, saj bi bilo (vsaj načeloma) potrebno upoštevati zakonodajo dveh držav, torej obeh, iz katerih prihajata partnerja, kar pa v večini primerov ni izvedljivo. Islamske države zato po navadi »dovolijo registracijo in s tem formalno priznanje zakona, sklenjenega tudi v tujini, če le-ta neposredno ne nasprotuje njihovim določilom in je njegova sklenitev ustrezala vsaj minimalnim zahtevam po svobodni privolitvi partnerjev ter prisotnosti javnosti« (Jezeršek 2007, 173).

Čeprav veljajo islamske zakonodaje za precej stroge¹², pa je v zadnjih osemdesetih letih le prišlo do nekaterih resnejših sprememb in reform. Med njimi so tako npr. zaostritev pogojev za vzpostavljanje poligamije (prva žena se mora strinjati z možem drugo poroko, v določenih predelih mora drugo poroko celo potrditi pristojno sodišče); sprejeti so bili tudi zakoni o

¹² Jedro islamskih zakonodaj namreč predstavljajo šeriatski predpisi, le-ti pa izvirajo iz Korana (Jezeršek 2007, 173).

pravnem statusu oseb, kot so npr. minimalna starost partnerjev, obvezna registracija zakonske pogodbe, itd. (Jezeršek 2007, 143).

Ne glede na vse, najpogostejši razlog, da civilna zakonodaja otežuje sklepanje tovrstnih zakonskih zvez, leži v sami administraciji in ne v vsebinskih razlogih. Potrebno pa je opozoriti še na drug aspekt sklepanja mešanih zakonov, za našo temo pomembnejši, verski aspekt.

6.3 VERSKA DOKTRINA O VPRAŠANJU VERSKO MEŠANIH ZAKONOV

Nasploh bi lahko rekli, da verska doktrina¹³ nad samim pojavom (versko/religijsko) mešanih zakonov ni preveč navdušena. Katekizem katoliške cerkve na vprašanje o tem, kaj je potrebno, kadar eden od zakoncev ni katoličan, odgovarja:

Mešani zakoni (zakoni med katoličani in krščenimi nekatoličani) potrebujejo dovoljenje cerkvene oblasti. V primeru različnosti vere (zakoni med katoličanom in nekrščeni) je za veljavnost potreben spregled. V vsakem primeru je bistvenega pomena, da zakonca ne izključujeta prevzema bistvenih namenov in lastnosti zakona in da katoliški zakonec potrdi obveznosti, da ohrani vero ter zagotovi krst in katoliško vzgojo otrok. Te obveznosti morajo biti poznane tudi drugemu zakoncu (Slovenska škofovska konferenca 2005, 1633–1637).

Pravzaprav pa gresta obe verski doktrini pri tem še korak dlje, saj tovrstne zakone celo odsvetujeta. Cerkev je glede tega precej glasna in o tem spregovori v kar nekaj dokumentih, hkrati pa svari katoliška dekleta pred sklepanjem tovrstnih zakonskih zvez;

pa ne toliko zaradi kulturnih in verskih razlik med svetovoma, ki bi utegnile ogroziti vero katoliške strani, temveč v prvi vrsti zaradi povsem drugačnega pojmovanja zakona, družine in mesta ženske v islamski družbi. Koran, ki bistveno določa islamski način življenja in pojmovanja, ravno vprašanju družine in zakona posveča večji del svoje vsebine. In ta na žensko gleda precej drugače kot evangelij in krščanska tradicija. Srečanje z islamskim okoljem in prilagajanje nanj, sprejemanje novega

¹³ Tako katoliška, kot tudi islamska.

koncepta družine in posameznih medosebnih odnosov lahko ženski povzročijo vrsto težav, katerih premagovanje utegne biti boleče ali celo nemogoče (Jezeršek 2007, 174).

V Katekizmu katoliške cerkve, v poglavju »Mešani zakoni in različnost vere« je med drugim o mešanih zakonskih zvezah zapisano tudi naslednje:

(1634) Različnost veroizpovedi med poročencema ni nepremagljiva ovira za zakon, če se jima posreči, da dasta skupaj to, kar je vsak od njiju prejel v svoji skupnosti, in da se drug od drugega uči na način, kako bi vsak od njiju živel svojo zvestobo Kristusu. Toda težav mešanih zakonov tudi ne smemo podcenjevati [...] Zakonca sta v nevarnosti, da bi dramo needinosti kristjanov občutila prav v krogu svoje družine [...] Razhajanja glede vere, pojmovanje zakona samo, pa tudi dve različni religiozni miselnosti morejo biti vir napetosti v zakonu, v prvi vrsti z ozirom na vzgojo otrok (Slovenska škofovska konferenca 1993, 426).

S težavami se soočajo tudi žene, ki se sicer poročijo z muslimanom, a kljub temu ostanejo v svoji državi, torej v ne-islamskem okolju. Papeški svet za pastoralo migrantov in potujočih spregovori tudi o tem, in sicer v dokumentu z naslovom »Kristusova ljubezen do priseljencev¹⁴«. Dokument sicer v začetku opozori na skupne vrednote krščanstva in islama¹⁵, a obenem poudari, da je potrebno konstantno preverjati verske nauke, prakse ter moralne predpise, predvsem zaradi ugotavljanja – ali se le-ti dopolnjujejo in medsebojno bogatijo ali pa so si v kontradikciji. Velik pomen cerkev tu daje predvsem spoštovanju človekovih pravic. (Jezeršek 2007, 175).¹⁶

Ker smo posebej pozorni na človekove pravice, želimo, da se pri muslimanskih bratih in sestrah razvije vse trdnejša zavest o tem, da je uresničenje temeljnih svoboščin, nedotakljivih osebnih pravic, enakega dostojanstva žene in moža, demokratično načelo pri vladanju in zdrave laičnosti države nujno potrebno. Ravno tako je treba

¹⁴ »Erga migrantes caritas Christi«.

¹⁵ »Vera v boga, stvarnika, ki je usmiljen, redna molitev, post, miloščina, romanja, askeza, obvladovanje strasti, boj proti krivicam in zatiranjem« (Jezeršek 2007, 174).

¹⁶ »V mnogih pokrajinah so zaradi ekumenskega dialoga zadevne krščanske skupnosti mogle vzpostaviti skupno pastoralo za mešane zakone. Njena naloga je pomagati parom živeti svoj poseben položaj v luči vere. Pomagati jim mora tudi pri premagovanju napetosti med obveznostmi zakoncev drug do drugega in do njunih cerkvenih skupnosti. Spodbujati mora razcvet tistega, kar jima je skupno v veri, in spoštovanje do onega kar ju ločuje« (Slovenska škofovska konferenca 1993, 426).

doseči soglasje med verskim gledanjem in pristno avtonomijo zemeljskih stvarnosti (Papeški svet za pastoralo migrantov in potujočih 2004 v Jezeršek 2007, 157).

Za primerjavo nato Jezeršek uporabi Splošno islamsko deklaracijo o človekovih pravicah, izdano v Parizu 19. septembra 1981, v kateri je, v členu o zakonski skupnosti zapisano: »Zakonca imata v zakonu takšne pravice in privilegije ter take skrbi in dolžnosti, kot jih določa šariat.« Ob tem navrže še stavek iz Korana, ki pravi: »Žene imajo v zakonu toliko pravic kot dolžnosti; moški pa ima pred žensko korak prednosti.« Iz zgoraj zapisanega je torej razvidno, da šariat¹⁷ enakosti, »kljub zahtevam po medsebojnem spoštovanju in častnem mestu, ki ga v okviru islamske družine zavzema žena in mati, ne omogoča« (Jezeršek 2007, 177).

Kot eno izmed najočitnejših manifestacij prednosti moškega pred žensko RKC označi poligamijo¹⁸, ki je še vedno uzakonjena v mnogih islamskih državah. Na drugem vatikanskem koncilu se o poligamiji izjasnijo takole: »Temelje in posebne zakonitosti je globoki skupnosti življenja in ljubezni med zakonci dal Stvarnik [...] Taki skupnosti radikalno nasprotuje mnogoženstvo, ki direktno zanikuje božji načrt, kakor je bil razodet ob začetku; saj nasprotuje enakemu osebnostnemu dostojanstvu moža in žene, ki se v zakonu podarjata s celostno in prav zato enovito in izključno ljubeznijo« (Drugi Vatikanski koncil v Jezeršek 2007, 176).

Iz teh besed Jezeršek pride do zaključka, da (gledano z vidika RKC) »zakonska skupnost ne more biti drugačna kot ekskluzivna in doživljenjska skupnost **enega moškega in ene ženske**«. Četudi gre za skupnost med katoličanko in muslimanom, tak zakon cerkev razume kot naravni, saj naj bi bila v njem udeležena stvarnikova volja (o ekskluzivni in doživljenjski skupnosti enega moškega in ene ženske). Take vrste zakon je s strani cerkve priznan, vendar pa nima zakramentalnega značaja, kajti ni sklenjen s predpisano obliko, ki jo od katoliške strani zahteva cerkveno pravo (Jezeršek 2007, 176).

Zgoraj omenjeni papeški svet se ob koncu dokumenta »Papeški svet za pastoralo migrantov in potujočih« dotakne še vprašanja krsta otrok, predvsem zato, ker zna biti krst precej pereča tema v mešanem zakonu, saj si veri glede tega močno nasprotujeta. Tu cerkev poudari na drugo neenakost, poleg poligamije med moškim in žensko v mešanem zakonu. Dejstvo, da šariat določa, da dejanska oblast nad otroki pripada očetu, saj mora biti vzgoja taka, kot jo

¹⁷ V islamu je, kot že rečeno, najvišji kriterij šariat.

¹⁸ O poligamiji smo malce spregovorili že v poglavju 6.2.

zahteva oče; mati je tako odgovorna zgolj za varstvo¹⁹. Papeški svet pa poudarja, da se mora »katoliška stran jasno in odločno zavezati k temu, kar zahteva cerkev« (Papeški svet za pastoralo migrantov in potujočih 2004 v Jezeršek 2007, 175–178). Pri slednjem prihaja do najočitnejšega konflikta med islamsko in katoliško zakonodajo (Jezeršek 2007, 178).

Taisti dokument v nadaljevanju opozori tudi na temeljito pripravo, ki mora biti opravljena pred poroko. Omenjena priprava naj bi zaročencema služila kot sredstvo in pomoč pri spoznavanju ter hkrati ozaveščanju temeljnih razlik (tako kulturnih, kot tudi verskih), med obema verama, s katerimi se bosta soočala na eni strani v njuni zakonski zvezi, ter na drugi strani pri srečevanju z njunima izvornima družinama (obenem tudi okoljem, v katerem bosta bivala) (Jezeršek 2007, 175).

»[E]na pomembnih služb društvene dejavnosti, prostovoljcev in katoliških svetovalnic mora torej biti v pomoč tem družinam pri vzgoji otrok in po potrebi pomoč manj zaščitenega dela muslimanske družine, to pomeni žene, da spozna in uveljavlja lastne pravice« (Papeški svet za pastoralo migrantov in potujočih 2004 v Jezeršek 2007, 175).

6.4 ODNOS ISLAMA OZ. KORANA DO RELIGIJSKO MEŠANIH ZAKONSKIH ZVEZ

Kakšen pa je odnos islama oz. Korana do religijsko mešanih zakonskih zvez? Podatkov na to temo je ogromno, prav vsi pa se (z rahlimi odstopanji, ki so verjetno posledica različnih interpretacij) strinjajo z nekaterimi pomembnimi in glavnimi vidiki mešanih zakonskih zvez. Morda je tu na mestu opomba, da so se tovrstna vprašanja (vprašanja o tem, kako Koran gleda na mešane zakonske zveze) začela porajati šele v »modernem kontekstu«, v moderni dobi, kjer obstajajo interakcije med muslimanskimi in nemuslimanskimi pripadniki. Posameznikova izbira partnerja je motivirana z željo po dosegu romantične ljubezni – ideala, ki ga determinirajo prej emocionalni kot družbeni motivi, zato se poraja želja po poroki, ne glede na partnerjevo drugačno versko pripadnost. Tako se začno porajati vprašanja ali se lahko muslimanski moški poroči z nemuslimansko žensko in obratno; torej, ali se lahko muslimanska ženska poroči z nemuslimanskim moškim?

¹⁹ »Sinovi do njihovega 10. leta, hčere pa do godnosti za možitev« (Jezeršek 2007, 178).

Mnogi »muslimanski učenjaki²⁰« so mnenja, da je tovrstna zakonska zveza dovoljena, spet drugi pa pravijo, da je takšen zakon »makruh«, kar pomeni, da je sicer neprimeren, vendar pa ne popolnoma prepovedan. Do različnih interpretacij pride predvsem zaradi (včasih preveč) dobesednega branja Korana. Sama stvar pa se še dodatno zaplete v 7. stoletju, ko Omar²¹ vidi, da je zakonov med muslimanskimi moški in nemuslimanskimi ženskami kar veliko in da posledično ostajajo muslimanske ženske brez moža, saj se le-ti poročajo z ostalimi ženskami. Tako Omar izrazi svojo negativno držo do tovrstnih zakonov, pravi celo, da so le-ti sporni. Tako še danes velja, da so medverski zakoni v islamu praviloma nedovoljeni, obstajajo pa seveda izjeme, verjetno tudi zahvaljujoč precejšnji globalizaciji (s tem tudi moderniziranju), same religije. Tako danes velja, da se sicer poroke med muslimanom in nemuslimanko dogajajo in so priznane, vseeno pa se zastavlja (veliko) vprašanje o vzgoji otrok²² (Shabir 2013).

Pravila v islamu, ki urejajo zakonsko zvezo, v kateri je eden od zakoncev nemusliman, so bolj stroga za muslimanke, ki se želijo poročiti z moškim nemuslimanom, kot pa za moške muslimane, ki se želijo poročiti z nemuslimanko. Nekateri sodobni islamski učenjaki in komentatorji trdijo, da pluralistična narava sodobne družbe upravičuje ponovno ocenitev teh pravil in da tak ukrep ni v nasprotju z islamskim pravom. Menijo, da morajo muslimanske ženske imeti podobno zakonsko izbiro kot muslimanski moški (Leeman 2009, 743).

Tu velja opozoriti na očitno asimetričnost: musliman se načeloma lahko poroči z nemuslimanko, ki je pripadnica »ljudstev knjige« (judinja ali kristjanka), muslimanka pa se ne sme poročiti z nemuslimanom. Pa si pogledjmo oba primera bolj podrobno. Strogost glede tega je namreč različna glede na različne pravne šole islama.

6.4.1 Odnos različnih pravnih šol islama do medverskih porok

»Kmalu po Mohamedovi smrti so se v islamu pojavili razkoli, razne šole in smeri. Med glavne smeri v islamu štejemo sunizem ter šiizem. Največji delež predstavljajo suniti, katerih je več kot 80 % vseh muslimanov. Normativna osnova obnašanja sunitov sta Koran in hadisi,

²⁰ V originalu »Muslim scholars«.

²¹ Polno ime je Omar ibn al-Hattab, drugi islamski kalif. Bil je prijatelj islamskega preroka Mohameda in v svojem življenju močno vplival na nastanek in razvoj islama.

²² O vzgoji otrok bomo več besed namenili v enem izmed naslednjih poglavij.

na katerih temeljijo sunitске pravne šole: hanifiti, malikiti, šafiiti, hanbaliti. Največ sunitov zajema hanifitska šola, približno 43 % vseh muslimanov« (Smrke 2000, 268).

6.4.2 Poroka med muslimanom in nemuslimansko žensko

Koran dovoljuje muslimanskemu moškemu, da se poroči z nemuslimanko, ki je pripadnica »ljudstev knjige« (judinja ali kristjanka). Islam priznava dva razreda »nevernikov«. »Ljudstvo knjige, ki niso pravi privrženci resnični veri islama, vendar sledijo priznanim prerokom islama: Abrahamu in Jezusu«. Čeprav muslimani verjamejo, da so se kristjani in judje oddaljili od neokrnjenega nauka prave vere, pa so vendarle mnenja, da kljub temu sledijo določeni meri resnice. »Njihova nevera je manj resna kot od drugih in so še vedno sledilci prejšnjega božanskega sporočila, čeprav je bilo to sporočilo popačeno oz. izkrivljeno«. Medtem, ko je islam strpen z ljudstvom knjige, pa te strpnosti ne izkazuje »drugemu razredu nevernikov, kamor spadajo ateisti, malikovalci, politesti in vsi drugi« (Leeman 2009, 754–755). Po šariji, islamskem pravu, torej lahko musliman sklene zakonsko zvezo le s kristjanko, judinjo ali muslimanko.

Muslimanski moški se lahko poroči z žensko, ki pripada ljudstvu knjige, glede na verz o dovoljenju, ki se nahaja v Koranu in je podlaga islamskemu zakonu o poroki z nemuslimani. Šafiiti, malikiti in hanbaliti so sicer mnenja, da je tovrstna zakonska zveza neprimerna in vredna obsojanja – ljudem svetujejo, naj se vzdržijo takšnih zakonskih sklenitev – vendar ne popolnoma prepovedana, še posebna tedaj, ko ženska izvira iz nemuslimanske dežele. Spet drugi pa pravijo, da je takšen zakon »makruh«, kar pomeni, da je sicer neprimeren, vendar pa ne popolnoma prepovedan. Pravne šole imajo tudi različna mnenja, ko gre za versko pripadnost ženinih staršev. Hanbaliti npr. zahtevajo, da sta oba starša pripadnika »ljudstev knjige«. Za hanifite pa zadostuje, če je eden od staršev, raje sicer oče, pripadnik »ljudstev knjige«. Če kristjanka postane židinja ali židinja postane kristjanka, se lahko legalno poroči po pravilih pravne šole malikitov, medtem ko šafiiti zavračajo to možnost (Conference 1997, 15).

Če je sklenjena zakonska zveza med muslimanom in nemuslimanko, morata biti prisotni dve moški priči ali ena moška in dve ženski priči. Samo muslimani so lahko priče. Le pravna šola

Hanefitov naredi izjemo, saj omogoča tudi pripadnikom »ljudstev knjige«, da so priče na takšnih porokah (Conference 1997, 16).

Po mnenju nekaterih muslimanskih klerikov pa je tudi v zakonski zvezi z judinjo ali kristjanko potrebna previdnost. Nekateri kleriki tudi naročajo, da se mora zakonski par pred poroko strinjati, da bodo njuni otroci vzgajani kot muslimani in da bo žena soočena z omejitvami pri vnašanju njene vere v vzgojo otrok. Spet drugi muslimanski kleriki pa odsvetujejo medverski zakon v celoti, navajajoč razlike v kulturnih vrednotah in družinskem ozadju (Leeman 2009, 756).

Islam priznava krščanstvu in judaizmu status razodetih ver, zato mora musliman do žene nemuslimanke izkazati spoštovanje. Omogočiti ji mora življenje, kot to zahtevajo smernice njene vere. Če se žena odloči za prehod v islam, se mora to zgoditi izključno na podlagi njene svobodne odločitve. Koranski verz ukazuje svobodo v izbiri veroizpovedi: »Ne sme se siliti v vero« (2:256). Otroci iz mešanega zakona pa morajo biti deležni islamske vzgoje, razen v primeru, če oče umre, ko so otroci še mladoletni. Tukaj se porodi vprašanje, kako poteka vzgoja otroka v duhu islama, če je mati tista, kateri je vzgojna naloga v večini dodeljena (Džananović v Borjanič 2009, 44).

»Zdi se mi, da bi bilo najboljše reči, da naj se tisti, ki se trudijo slediti svoji veri in želijo, da so tudi njihovi otroci vzgojeni v isti veri in tako naprej, torej poročijo z muslimanom, kajti to je način, da si zajamčijo, da bodo njihovi otroci odraščali v veri; ne bodo zmedeni med to in ono religijo v istem gospodinjstvu« (Shabir 2013).

»Mešana zakonska zveza torej v verskem pravu ni priporočljiva. Predvsem zaradi morebitnih okoliških težav, neugodnosti ter medsebojnega nerazumevanja, kar bi se z veliko gotovostjo pojavilo« (Džananović v Borjanič 2009, 44).

Z zgoraj napisanim smo se že malce dotaknili tudi težav, s katerimi se srečujejo mešani zakoni, katerim pa bomo posvetili več pozornosti v naslednjem, sedmem poglavju.

6.4.2.1 Šiitski zakon popolnoma proti poroki muslimana in nemuslimanke

Šiitski zakon pa ne sledi sunitski interpretaciji verza o dovoljenju in iz njihovega vidika šiitski musliman nikoli ne more skleniti veljavnega zakona z nemuslimanko. Če se šiitski musliman želi poročiti z nemuslimanko, bi bila edina možnost sklenitev začasne zakonske zveze (*mut'a*), za katero se določi plačilo, kot neke vrste kompenzacija. V obdobju trajanja zakonske zveze, zakonca nimata pravice do dedovanja, razen če se izjemoma tako določi ob podpisu pogodbe. Po določenem obdobju se tak zakon prekine in se ne da podaljšati, lahko pa se zakonca pogajata za ponovno sklenitev take pogodbe, ki spet velja za določeno omejeno obdobje (Conference 1997).

6.4.3 Poroka med muslimanko in nemuslimanskim moškim

Vse štiri sunitske pravne šole islama se strinjajo, da muslimanska ženska lahko legalno stopi v zakon samo z muslimanskim moškim. Muslimanka se po islamskem pravu sme torej poročiti le z muslimanom. V primeru, da se muslimanska ženska poroči z nemuslimanom, je tak zakon ničen in neveljaven, ženska pa mora biti kaznovana, po legalnem mnenju malikitov pa mora biti kaznovan tudi nemuslimanski moški, ki je stopil v tak zakon (Conference 1997).

Muslimanka se torej po islamskem pravu sme poročiti le z muslimanom. Razlog za prepoved zakona med muslimanko in nemuslimanom izhaja iz predpostavke, da je v takem primeru ogrožena verska opredelitev žene in njenega celotnega potomstva, saj je mož nosilec pravic do vzgoje otroka. Ženska, ki stopa v zakon z muslimanom pa mora, še preden vstopi v zakon, sprejeti to, da bo njen otrok vzgajan po islamskih načelih. Mož jo je dolžan o tem seznaniti. Kakorkoli že, otrok mora biti vzgajan v duhu islama. »Poleg tega pa islam ukazuje vrsto predpisov o obnašanju, higieni, prehranjevanju in druge zahteve, ki jim ženska poročena z nemuslimanom ne bi mogla slediti« (Borjanič, 2009).

Nekateri sodobni islamski učenjaki in komentatorji trdijo, da pluralistična narava sodobne družbe upravičuje ponovno ocenitev teh pravil in da tak ukrep ni v nasprotju z islamskim pravom. Menijo, da morajo muslimanske ženske imeti podobno zakonsko izbiro kot muslimanski moški (Leeman 2009, 743).

Medtem ko so se nekateri znanstveniki torej začeli zavzemati za nove interpretacije pravil za medverske zakonske zveze, si temeljne šole islamskih šolskih praks vse delijo osnovni koncept zakonskega odnosa, ki se drži pravil poročanja, ki je opisan zgoraj.

6.4.4 Sklenitev mešane zakonske zveze

Mešana zakonska zveza se lahko sklene v katoliški cerkvi, na podlagi spregleda zadržka različne vere, lahko se sklene samo civilno, lahko pa se v določenih primerih sklene šeriatska poroka po islamskem verskem zakonu.

Če bodoča mladoporočenca želita skleniti zakonsko zvezo v katoliški Cerkvi, se na podlagi srečanj s katoliškim duhovnikom, ki ovrednoti, če se jima lahko podeli spregled zadržka različne vere. Torej, da se lahko po predhodnem ovrednotenju pastoralnega delavca, ki meni, da oba od zaročencev razumeta, kaj pomeni krščanski zakon in, ki na podlagi podrobno zastavljenih vprašanj iz različnih življenjskih področij določi, da je podelitev spregleda možna in koristna, povabi bodoča zakonca k izvedbi administrativnega postopka za podelitev spregleda in nato k nadaljni pripravi na poroko. Sama poroka se opravi v skladu z liturgičnimi pravili za sklepanje zakona med katoličanom in nekrščeni (nekatoličanom). Če pastoralni delavec, na podlagi srečanj in pogovorov, ne pridobi moralne gotovosti, da zakonca razumeta, kaj pomeni krščanski zakon, pa jim s pastoralnega vidika predlaga, naj se raje odločita samo za civilno sklenjen zakon (Jezeršek 2007, 183).

[V] primeru, da se zaročenca želita poročiti po islamskem obredu, ne da bi tisti partner, ki pripada katoliški strani, zaprosil za spregled različne vere ali za spregled kanonočne oblike, je tak zakon za katoliško Cerkev neveljaven. Katoliška stran s tem dejanjem postane iregularna za prejem vseh drugih zakramentov, na poseben način svete evharistije. Če sklenitev zakona ni bila v nasprotju s civilno zakonodajo in če je bila preimerno registrirana pri civilnih oblasteh, kljub neveljavnosti s strani katoliške Cerkve, vendarle povzroči civilne pravne učinke. (Jezeršek 2007, 185–186)

Šeriatska poroka, poroka po islamskem verskem zakonu, predstavlja potrditev islamske identitete in ne zgolj sklenitve zakonske zveze pred bogom. »Čeprav imajo v skladu s slovensko (in tudi bosansko) zakonodajo uradno veljavo le poroke, sklenjene pred matičarjem (v Evropi je šeriatska poroka priznana s strani države le v Španiji in Veliki Britaniji), na

osebne, identitetne nivoju mnogim muslimanom šeriatska poroka predstavlja pomembnejši vidik sklenitve zakonske zveze« (Kalčić in Morović 2006).

7 TEŽAVE IN OVIRE V MEŠANIH ZAKONIH

»V na novo vzpostavljenem družinskem življenju se dve civilizaciji v miniaturni borbi za prevlado.«
(Drachler v Sedmak 2002).

7.1 PRILAGAJANJE PARTNERJEV NA MEŠANO ZAKONSKO ZVEZO

Po podpisu »zakonske pogodbe«, torej po tem, ko sta partnerja pravnomočno poročena, pravzaprav oblikujeta novo družbeno strukturo, le-ta pa mora obema partnerjema postati nov, temeljni življenjski svet. Vsi ostali alternativni svetovi, vključno s tistim, iz katerega primarno prihajata posameznika, se morajo umakniti v ozadje oz. morajo biti »odstavljeni«. Slednje je lahko včasih precej naporno, gledano predvsem iz emocionalnega vidika. Partnerja, sedaj zakonca, se morata začeti prilagajati na novo življenjsko okolje ter nov življenjski stil. S fazami takšnega prilagajanja se ukvarja tudi avtorica Dugan Romano (1988). Pravi, da obstajajo tri faze (medkulturnega) prilagajanja;

- faza medenih tednov

To fazo predstavlja (začetno) obdobje, kjer se vse kulturne raznolikosti kažejo kot »romantične, atraktivne, ter zanimive«. Zaupanje in verjetje v uspešnost zakona je veliko, veliko je tudi optimizma. Trajanje prve faze je sicer lahko precej dolgo, vendar pa se ponavadi kaj kmalu konča, saj medkulturne razlike lahko hitro postanejo ovira pri samoizpopolnjevanju, pri uresničevanju posameznikovih potreb in želja.

- faza namestitve

Do faze namestitve pride, ko par preide iz začetnega stanja navdušenja v neko vsakodnevno rutino. Opaznejše postanejo karakteristike partnerjev, izvirajoče iz njune primarne kulture, le-te pa se lahko razvijejo v problem. Tako ta druga faza pravzaprav predstavlja čas odkritega medkulturnega soočanja, spoznavanja nove, alternativne kulture, itd.

- faza razrešitve

Kot zadnjo fazo v prilagajanju mešanih zakonov avtorica navede fazo razrešitve, ki se lahko odvije v dve smeri. Partnerja v tej fazi začneta poudarjati zgolj razlike njunih kultur, podobnosti pa spregledata. Vsak konflikt, vsako nestrinjanje pripišeta kulturi drugega, tako pa pravzaprav postaneta kulturi obeh partnerjev glavna tarča napadov. Kot že rečeno, problem je rešljiv na dva načina, vse pa je odvisno od konkretnega para. Prvi (mislim, da lahko rečem pozitivnejši in pravilnejši) način je, da se problem različnosti razreši, torej, da vsak posameznik kulturno osnovane razlike poskuša v čim večji meri sprejeti in jih (pri sebi in s partnerjem) razreši. Drugi način pa predstavlja situacije, pri katerih ti konflikti preidejo partnerjema v navado, posledica česar je lahko, v najslabšem primeru, tudi razveza. Avtorica še doda, da bi bila v vsakem mešanem zakonskem paru idealna razrešitev tretje faze situacija, »ko udeleženec kulturno mešanega zakona dopusti partnerjevo drugačnost (drugačne potrebe), pri čemer se istočasno ne odreče svoji lastni drugačnosti oz. potrebam« (Sedmak 2002, 99–100).

7.2 TIPI (MEŠANIH) ZAKONSKIH ZVEZ

Zgoraj omenjena avtorica se posveti tudi sami tipologiji mešanih zakonskih zvez, saj pravi, da zakonca lahko zaključita proces medkulturnega soočanja (na medosebni ravni) z enim izmed naslednjih štirih oblik medkulturnega sobivanja²³;

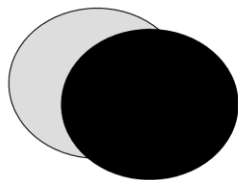
- model podreditve;
- model kompromisa;
- model zatrtja;
- model konsenza.

Prvi omenjeni model, torej *model podreditve*, je po njenem mnenju prevladujoč in »predpostavlja, da se eden od zakoncev podredi kulturnim praksam partnerja, pri tem pa istočasno zapostavi elemente matične kulture« (Sedmak 2002, 101). Predvsem naj bi veljajo to za zakonske pare, katerih primarni etnični skupini sta si izrazito distancirani. Ta način naj bi bil (v nekaterih primerih) pravzaprav edini možen, saj precej zmanjša, celo izniči možnosti za medkulturni konflikt. Ne glede na vse, pa ima ta model precej slabosti; »saj posameznik nikoli ne more povsem zatajiti in izničiti svoje primarne etnične oz. kulturne identitete«

²³ Za lažjo predstavbo so vsi štirje modeli (etnično) mešanih zakonskih zvez predstavljeni še s pomočjo slik. Siva barva predstavlja žensko, črna moškega, bela pa zakonski par kot celoto.

(Sedmak 2002, 102). Tu tako pridemo do zaključka, da – gledano dolgoročno – omenjeni model le redko lahko uspešno funkcionira (Sedmak 2002, 102).

Slika 7.1: Model kulturne podreditve

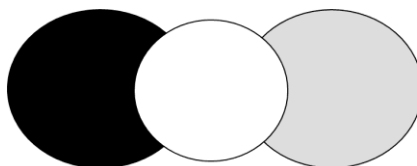

Model kulturne podreditve

Vir: Sedmak (2002, 102).

Drugi model je model kompromisa. Zakonca, ki se odločita za takšen zakonski model, izpostavita predvsem akt kompromisa, kar pomeni, da »se oba zakonca prostovoljno odrečeta določenim (pogosto pomembnim) elementom kulturno baziranih navad, verovanj in delovanj s ciljem vzpostavitve manevrskega prostora za navade, verovanja in delovanja drugega« (Sedmak 2002, 102). Tovrsten model je sicer precej fleksibilen, prilagodljiv ter tako (vsaj navzven) videti precej demokratičen in k uspehu usmerjen, vendar temu ni čisto tako. Kot smo že zapisali, se partnerja prostovoljno odrekata določenim potrebam, te pa se velikokrat izkažejo kot temeljne potrebe posameznika, zaradi česar lahko postopno pride do sporov. Avtorica tu še doda, da z modelom kompromisa »partnerja pridobita malo in izgubita mnogo« (Sedmak 2002, 102). V primeru da partnerjema le uspe doseči takšno vrsto kompromisa/kompromisov, s katerim/i so dejansko zadovoljene potrebe in želje obeh strani, temu pravimo konsenz, o katerem bomo spregovorili v nadaljevanju (Sedmak 2002, 102).

Slika 7.2: Model kompromisa

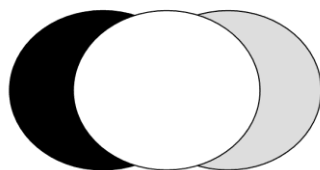

Model kompromisa

Vir: Sedmak (2002, 102).

Kot tretjega bomo omenili *model zatrtja*, v katerem je moč najti, oz. bolje rečeno zaslediti posamezne elemente tako imenovane »teorije talilnega lonca²⁴«. Partnerja tako poskušata zatreti ali izničiti vse razlike, ki so posledica različni kulturnih sistemov, ki jim pripadata. Na ta način se oblikuje nekakšna nova kultura »v malem«²⁵, ki pa seveda nima nikakršnega kulturnozgodovinskega spomina ali tradicije. »[I]nteretnični par se prostovoljno in bolj ali manj zavestno odreče problematičnemu jeziku, različnim življenjskim stilom, navadam, vrednotam in verovanjem s ciljem izogniti se potencialnim konfliktom in ustvariti nov nekonflikten kulturni habitus« (Sedmak 2002, 103). Model zatrtja je včasih (žal) edini način ter edina možnost ohranitve etnično mešanega zakona. S tovrstnim modelom partnerja namreč izgubita oz. precej osiromašita svojo primarno etnično in kulturno identiteto, s tem dejanjem pa posledično izgubita močno podporno socialno mrežo. »To bi lahko pomenilo tudi, da takšne družine v realnem življenju zaradi izogibanja notranjim napetostim vse prevečkrat zdrknejo v nekakšen verski indiferentizem, ki počasi pripelje do popolne opustitve verske prakse« (Jezeršek 2007, 184). Takšno opuščanje verskih vezi pa lahko vodi tudi v sekularizacijo.

Slika 7.3: Model zatrtja

Model zatrtja

Vir: Sedmak (2002, 103).

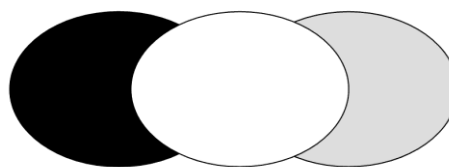
Kot zadnjega in po mnenju avtorice idelanega interkulturnega zakonskega modela, si pogledjmo še *model konsenza*, ki smo ga sicer že omenili pri modelu kompromisa. Zakonska zveza, ki se poslužuje konsenza, temelji na medsebojnem in obojestranskem dogovarjanju in sporazumu. Pri tem modelu se partnerja ne odrečeta nobenemu elementu svoje primarne kulture in religije, dovolita si biti »samozavestna posameznika« s svojim lastnim jaz-om,

²⁴Teorija talilnega lonca »predvideva, da se ob procesu medkulturnega soočenja raznoliki kulturni elementi medsebojno stopijo, pomešajo in transformirajo v novo, prej neobstoječo kulturo« (Jansen v Sedmak 2002, 103).

²⁵ Morda bi bilo na mestu tu uporabiti izraz subkultura.

dovolita si biti drugačna. Avtorica takšen odnos definira kot »zmagovalec-zmagovalec²⁶« (Sedmak 2002, 103–104).

Slika 7.4: Model kulturnega konsenza

Model kulturnega konsenza

.Vir: Sedmak (2002, 104).

7.3 OTROCI (MEŠANIH) ZAKONSKIH ZVEZ

Kritiki medverskih zakonov sicer (pogosto) vidijo »mešanje« dveh religij v družini kot vir morebitne zmedenosti (sploh pri iskanju lastne identitete) otroka, vendar pa sami člani tovrstnih družin v tem vidijo prej prednosti, kot pomanjkljivosti. Sami opredelijo to versko pluralno ozadje za del dragocenega znanja in toleriranja multikultur nasploh (McCarthy 2007, 199).

Poleg tega je znano, da imajo otroci, ki izhajajo iz versko mešanih družin pogosteje interakcije z različnimi kulturami in pripadniki različnih veroizpovedi (se v njih počutijo bolj sproščeno) in se v njih tudi bolje znajdejo. Kar bi lahko pomenilo, da je visok odstotek medkulturnih, medetničnih in medreligijskih zakonov pravzaprav način zagotavljanja večje strpnosti, kot posledica večje integriranosti posameznikov in skupin v družbo kot celoto. Na ta način se namreč slabi »občutek pripadnosti« določeni etnični, rasni ali verski skupnosti, s tem pa se zabisujejo meje med temi različnimi pripadnostnimi skupinami. Otroci mešanih zakonskih zvez naj bi bili, kot rečeno, že v začetku bolj integrirani v družbo, saj imajo že njihovi starši do neke mere omiljeno, ne tako strogo držo do svojih navad in običajev, predvsem zato, ker morajo spoštovati in sprejemati tudi partnerjeve običaje in tradicijo. Zaradi tega se lahko zgodi, da otrok takšne družine že v času primarne socializacije razvije

²⁶ Tu se lahko navežemo na teorijo kulturnega pluralizma: »ohranitev kulturne raznolikosti in relativno neproblematično kulturno sobivanje ter medkulturno interakcijo« (Sedmak 2002, 104).

šibkejši čut pripadnosti njegovega etičnega/verskega izvora. Prav tako je viden vzorec, da so posamezniki, ki živijo v medverskem, medetničnem, itd. zakonu, po mnenju Kalmijna, ponavadi v povprečju precej visoko izobraženi ljudje, višja izobrazba pa je tudi že dokazano povezana z oslabljenim čutom identifikacije z določeno skupino, hkrati pa ti ljudje pripisujejo manj pomena mejam pripadnosti nekih skupnosti (Kalmijn 2010, 271).

7.4 PRIMERI MEŠANIH ZAKONOV IZ SLOVENIJE

Ker se ob pogledu na mešane zakone postavlja v ospredje razlike in prepreke, sem hotela prikazati tudi kakšno zgodbo, kjer so zakonci, ki pripadajo različnim veram, kljub tem razlikam in preprekam, uspeli najti ugodno pot in rešitev zase. Tako sem z iskanjem na spletu našla, v arhivu revije Mladina, članek z naslovom »Ljubezen ne pozna boga«. V njem so predstavljeni trije katoliško-muslimanski mešani zakoni na slovenskem področju. Članek je nastal kot odgovor na Vatikansko objavo uradnega dokumenta o imigraciji, kjer so, kot smo že omenili v enem izmed prejšnjih poglavij, odsvetovali poroke med katoličani in muslimani.

Kot rečeno – v članku so trije pari opisali svoj zakon in načine, kako se trudijo, da bi oba partnerja bila enako upoštevana in bi tako lahko prispevala vsak svoje dobre vrednote k vzgoji otrok. Vsi trije pari so poudarili, da je pomembno sprejemati partnerja takšnega kot je, sprejeti njegove drugačne navade ter jih tudi spoštovati. Vsi so tudi mnenja, da je takšen vzajemni odnos tisti, ki pripomore k blagostanju v zakonu.

- **Darja in Husnija**

Darja in Husnija Hajdarpašič sta skupaj od leta 1986, spoznala sta se, ko je Darja še obiskovala srednjo šolo, Husnija pa je takrat, ko priseljenc iz Črne gore, delal v Sloveniji kot natak. Darja prihaja iz katoliške družine, Husnija pa je črnogorski musliman (Pirc, 2004). Imata 3 otroke in na vprašanje, če drži, da so otroci tovrstnih mešanih parov vzgajani v muslimanski veri, je Darja odločno odgovorila z ne. Pravi namreč, da otrok namerno ne vzgajata ne v eni in ne v drugi veri, saj jih ne želita v nobeno vero siliti. Zdi se ji najpametneje, da se otroci odločijo sami, če in katero vero bi želeli vzeti za svojo, hkrati pa pove, da vseeno praznujejo vse verske praznike – tako krščanske kot muslimanske.

- **Andreja in Halim**

Halim Ameti je v Slovenijo prišel iz Skopja leta 1988 in tu spoznal Andrejo Dolinar, katoličanko z vsemi zakramenti. Skupaj sta že sedem let. Andreja meni, da je odsvetovanje RKC-ja²⁷ k porokam kristjank z muslimani »politična poteza, ki z vero nima nobene zveze« (Pirc, 2004). Pravi da se verjetno kristjani počutijo ogrožene, saj je muslimanov čedalje več. Po njenem mnenju se ti dve veroizpovedi pravzaprav ne razlikujeta tako zelo. Pri obeh imaš namreč enega boga, razlika je le v tem, da ga drugačno priznavata.

- **Mojca in Salah**

Mojca Zakrajšek in Salah Abbas sta se spoznala med bivanjem v študentskem domu. Salah je leta 1989 v Slovenijo prišel iz Sudana kot študent na izmenjavi, v okviru programa neuvrščenih. Naučil se je slovensko, študiral na informatiki, potem še magistriral (Pirc, 2004). Tudi Mojca se ne strinja s »politiko« RKC-ja, ki je tako nastrojena proti mešanim zakonskim zvezam. Sama pravi, da je še vedno kristjanka, čeprav se je poročila z muslimanom. Da pač oba molita (ona še vedno hodi v cerkev), vendar vsak po svoje. Salah vidi poteze RKC-ja drugje. Znano je, da se število kristjanov zmanjšuje, in cerkev se želi na tak način, s prepovedjo mešanih zakonov na nek način »zavarovati«. V tem pa sam sicer ne vidi smisla, zakon naj bi tako temeljil na ljubezni in ničemer drugem.

Tudi drugi pari (z mešanih zakonskih zvez) po svetu imajo podobna mnenja o tovrstnih porokah in partnerskem zakonu. Tako na primer pravijo, da je »recept za uspeh« medverskega zakona sicer precej preprost. Potrebno se je samo zavedati, da je spoštovanje ključ do uspeha. Potrebno je biti dojemljiv in spoštljiv do partnerja in njegove (verske) drugačnosti. Zavedati se moramo, da naš osebni verski vidik ni edini, da obstajajo še drugi, nič bolj ali manj vredni religijski nazori. Žene, ki so v teh zakonih že tudi matere, se strinjajo, da je potrebno versko toleranco, sprejemanje drugačnosti širiti in v tej luči učiti tudi svoje otroke. Da je ljubezen in medsebojno spoštovanje več kot pripadnost isti veroizpovedi, verovanje v istega boga. Morda je zanimivo tudi dejstvo, da se je veliko parov pred poroko dogovorilo in zavezalo k temu, da se nobenemu od njiju ne bo potrebno odpovedati svoji veri, svojim navadam in običajem, svoji tradiciji. To naj bi bilo, kot če bi nekomu želel ukrasti njegovo lastno identiteto, kar pa seveda v nobenem primeru ne pride v poštev (McCarthy 2007, 193–200).

²⁷ Rimsko katoliška cerkev.

Na tej točki bi dodala še svoje lastne izkušnje s tega področja. Ker sem odraščala v kraju blizu hrvaške meje, kjer je med vojno prihajalo do velikih preseljevanj beguncev, ki se prištevajo med muslimane, sem imela priložnost izkusiti tudi razmerje z muslimanom, ki je imel veliko družino ter sorodnike in mnogi med njimi so danes poročeni s katoliško vzgojenimi Slovenkami. Rada bi poudarila, da sem preživela nekaj čudovitih let med ljudmi, ki so me takoj sprejeli medse in tako meni kot tudi mojim sosedam, prijateljicam in znankam (ki imajo, mimogrede, danes čudovite zakone in enakopravne odnose) niso nikoli vsiljevali kakršnihkoli navad in prepričanj. Tudi tu, kjer trenutno živim, v okolici Rotterdama, imam kar veliko število znancev, poročenih parov, ki pripadajo različnim veroizpovedim in so se na Nizozemsko priselili iz vseh koncev sveta. Njihovi zakoni tu prav nič ne izstopajo, saj ob tolikšnem številu priseljencev in toliki raznolikosti ni nič nenavadnega, če tvoj partner nima istega kulturnega, etničnega, verskega, itd. ozadja. Tako so njihovi zakoni povsem enakopravni, zakonski partnerji pa izbrani na podlagi zadovoljitve posameznikovih emocionalnih potreb in temeljijo na medsebojni ljubezni in spoštovanju.

8 MEDKULTURNI DIALOG

V EU je bilo leto 2008 razglašeno za »leto medkulturnega dialoga«, predvsem z namenom okrepitve zavesti skupne identitete.

(Statistični urad Republike Slovenije 2009, 1).

»Medkulturni dialog je širok in kompleksen pojem, ki v osnovi pomeni čim boljše komunikacijo med ljudmi, ki prihajajo iz različnih življenjskih okolij (verskih, socialnih, narodnostnih, kulturnih, generacijskih). Medkulturni dialog je tudi razmišljanje, refleksija o drugačnosti in sprejemanje drugačnosti z namenom sodelovanja in ustvarjalnega dialoga« (Statistični urad Republike Slovenije 2009, 1).

V Beli knjigi EU medkulturni dialog pomeni »odprto, in spoštljivo izmenjavo mnenj med posamezniki in skupinami različnih etnicitet, kulturnih, verskih in jezikovnih družbenih okolij in dediščin« (Statistični urad Republike Slovenije 2009, 1).

»Dialog med kulturami je najstarejša in temeljna oblika demokratičnega komuniciranja in predstavlja danes v veliki meri »zdravilo« za odtujitev nekaterih kulturnih skupin, možnih

neskladij v mnenjih glede določenih političnih in družbenih zadev ter nerazumevanja medsebojnih razlik v kulturnih tradicijah, ki lahko, ne tako redko, privedejo tudi do zaostrenih odnosov ter izvora nestrpnih in diskriminatornih dejanj« (Statistični urad Republike Slovenije 2009, 3).

Iz vsega zapisanega je razvidno, da medkulturni dialog predstavlja velik izziv, tako za posameznika kot tudi za družbo kot celoto, v sodobnem, globaliziranem svetu namreč brez njega ne bo več šlo. Zato je potrebno čimprej zadostiti osnovnim pogojem (prvi je pripravljenost za sprejemanje argumentov ter drugi; medsebojno razumevanje vseh, ki sodelujejo v njem), s pomočjo katerih se bo medkulturni dialog lahko razvil, okrepljen ter hkrati doprinesel k »razvoju« nove, boljše družbe. Boljše družbe predvsem v smislu, da bo le-ta bolj strpna ter razumevajoča do drugačnih (Statistični urad Republike Slovenije 2009, 1).

Evropska unija je pred začetkom leta 2008 – leta medkulturnega dialoga – pripravila raziskavo na omenjeno temo²⁸, vanjo sta bili vključeni tudi naslednji dve vprašanji katerih (procentualno ocenjene) odgovore si bomo na kratko pogledali v nadaljevanju.

Pri vprašanju, »**Kaj za vas pomeni medkulturni dialog v Evropi**«, je večina celotne, pri raziskavi sodelujoče evropske populacije na to vprašanje odgovorila z možnostjo »komunikacija med različnimi skupnostmi«; zanimivo – celotna sodelujoča populacija slovenskih državljanov pa je na to vprašanje največkrat odgovorila z odgovorom »sodelovanje, izmenjava, mednarodna mobilnost.« Najmanjkrat so vsi sodelujoči (tako celotna populacija EU, kot tudi samo slovenska populacija) na zgornje vprašanje odgovorili z »imigracije, manjšine«. Morda lahko iz tega sklepamo, da Slovenija spada med precej »razvite« države, kar se tiče medkulturnega razumevanja, strpnosti in pripravljenosti na medkulturno komuniciranje ter prilagajanje, čeprav velja, da so pri tem trenutno najuspešnejše severne države EU, verjetno predvsem zato, ker so po številu priseljencev (s takšno in drugačno etniciteto, religijo, itd.) na najvišjih mestih.

Drugo vprašanje, ki je za nas pomembno, pa je »**Odnos prebivalcev EU do medkulturnega dialoga**«. Tu lahko ugotovimo, da so vse države EU v veliki meri odprte za medkulturno komuniciranje in medkulturni dialog, tako mnenje ima namreč (povprečno) kar tri četrtine prebivalstva evropskih držav. Iz odgovorov na to vprašanje je razvidno še nekaj, kar sem sicer

²⁸ Raziskava in ugotovitve so dostopni na Flash Eurobarometru 217.

omenila že zgoraj, namreč, da je največ zagovornikov medkulturnega dialoga najti ravno v severnejših državah EU, npr. na Irskem, v Luksemburgu, Finski, tudi Nemčiji in Franciji.

9 SKLEP

V moderni dobi, času, v katerem živimo danes, so religijsko mešani zakoni dejstvo. S tem t.i. »fenomenom« se srečuje mnogo držav in družb sveta. Mešane zakonske zveze, v katere spadajo tudi religijsko mešani zakoni, so večinoma podvržene delovanju večih stresnih dejavnikov. Dejavniki stresa, ki jim je podvržen vsak posameznik, (glej tabelo 5.3), ki prestopi meje svoje matične, etnične skupine, so: »občutek krivde zaradi posameznikove poročne izbire, občutek odtujenosti in izoliranosti, družbena sovražnost in preganjanje, družinsko neodobravanje in/ali zavrnitev, težave zaradi potomčevih problemov adaptacije v lokalni skupnosti, itd.« (Cerroni-Long v Sedmak 2002, 91). Ti dejavniki so prisotni tako v primarnem kot tudi v sekundarnem okolju, v katerem posameznik odrašča.

Kot prva bi morala stresne dejavnike, ki izhajajo iz družinskega neodobravanja in zavrnitve izbire partnerja, omiliti primarna dužina. Starši bi morali prevzeti vso odgovornost za otrokov razvoj v smeri odprtosti za druge in sprejemanja drugačnih religij, nazorov, kultur, itd. Menim, da imajo starši primarno odgovornost za otroke, ki so naša prihodnost, saj bodo oni ustvarjali bodočo držo do sprejemanja drugačnosti, ki bo, verjamem, da, podlaga za bodoči družbeni sistem.

Gledano na daljši rok, bi bil lahko dvig oz. porast medetničnih zakonskih zvez simbol ter hkrati tudi vzrok za kreiranje nove družbe, z novo identiteto. Zaenkrat je spodbujajoče dejstvo, da je drugačnost (takšna ali drugačna; kulturna, etnična, verska, itd.) v večji meri dobro in predvsem mirno sprejeta med ljudmi, tako v soseskah kot na delovnih mestih, med prijatelji, itd. Pomembno vlogo pri ustvarjanju »nove« družbe pa seveda igrajo tudi priseljenci sami. Predvsem njihove želje in pripravljenost vključiti se v družbeno okolje države gostiteljice (Coleman 2009, 173).

Dejavnike stresa bi vsekakor lahko omilila tudi religijska institucija, v katero se je posameznik vključil, s svojo pripravljenostjo na sprejemanje ljudi iz drugačnih religijskih, etničnih, kulturnim ozadij. Ekskluzivistična drža verskih ustanov v današnjem času predstavlja veliko oviro za partnerja različnih religijskih pripadnosti, ki si želita ustvariti

skupno življenje in družino. Naloga verskih tradicij v današnjem času ne bi smela biti lastitev človeka in njegove svobodne volje, temveč bi njihova naloga morala biti generalna prevetritev zastarelih nauk²⁹. Starodavni nauki, ki jim religijske institucije sledijo in na katere se sklicujejo, ko želijo z njimi razložiti in usmerjati ljudi ter uveljaviti svoje interese, niso več primerni, ko gre za razlago aktualnih pojavov, kot so migracije in pojav medverskih porok. V Sloveniji RKC s takšnim zastarelim razmišljanjem le še bolj povečuje prepad med modernostjo in zastarelostjo, in ne pridobiva simpatij s strani ljudi, ki niso privrženci katoliške vere in ravno tako ne ljudi, ki so privrženci. Verske tradicije bi morale stopiti v korak s časom, časom, v katerem so preseljevanja in mešani zakoni nekaj povsem običajnega in v katerem je vsak posameznik zgodba zase in je kot tak enakovreden vsakemu individuumu in tako tudi obravnavan.

Religija naj bi bila po besedah, ki pritičejo zgodnji Faucaultovi teoriji, »primer strukture moči in sile, ki nadzoruje človeška življenja in narekuje njihovo obnašanje in vedenje. Religija je stvar moči, moči, ki je človeku dana in moči, ki človeka nadzoruje« (Strenski 1998, 376). Religija ima moč vplivanja na posameznikove odločitve, vendar pa je ta moč odvisna od časa in okolja, kjer je prisotna določena religija. Nekje ima religija večji pomen, nekje manjši, menim pa, da je naloga vsakega odraslega posameznika, kot svobodnega bitja, da se odloči v kakšni meri bo sledil verskim naukom in jih vključil v svoj vsakdan in koliko bo dovzeten za pritiske verskih institucij, tudi kar se tiče izbire partnerja.

Po vsem napisanem se mi zdi, da bi bilo morda bolje, da partnerja, ki želita biti skupaj, skleneta civilni zakon in se ne ukvarjata z vsemi pravili, ki jih zapovedujejo religijske ustanove, saj so z današnjega vidika, takšna pravila malodane absurdna. Vsak človek je zgodba zase in tako bolj ali manj dovzeten za fiolozofijo, ki jo za svoje interese predstavlja določena religijska ustanova. Na to, kakšno vlogo in pomen bo imela na posameznika religija in pripadnost katerikoli religijski ločini, vse prevečkrat vplivajo starši in družina, v katero je človek rojen. Menim, da bi se vsak lahko odločil za morebitno iniciacijo šele, ko bi dosegel temu primerno starost, ne pa, da mu je ta iniciacija in pripadnost nekemu nauku vsiljena praktično že v zibelki. Menim, da je v dobi, v kateri živimo, nesprejemljivo, da si religija lasti

²⁹ Primer takšne starejše nacionalitete je RKC, ki se upravičeno boji, da bo ob poplavi tujcev, kaj kmalu izgubila svojo moč in veljavo. Navada RKC-ja je namreč zavračanje vsega, kar »niso oni«, vsega drugečnega od njih.

moč presojanja o življenjskih odločitvah posameznika, in seveda tudi o tem, kdo je primeren za zakon z nekom in kdo ne.

Človek naj ima svobodno izbiro

Glede na to, da ima v razvitih državah vsak posameznik možnost svobodne izbire partnerja, bi bil na mestu poziv k strpnosti tako ožje družine in skupnosti, kot tudi vseh institucij, ki imajo kakršnokoli povezavo s posameznikom. Kajti nihče si ne more lastiti človeka do te mere, da bi odločal o njegovi izbiri partnerja in življenjske poti na splošno. Po mojem mnenju je to ideal, ki ga sicer ne moremo doseči čez noč, saj je potrebno spremeniti marsikatero prepričanje, ki vlada tako v institucijah, kot v ljudeh, ki so del te celote, vendar pa vseeno menim, da je to ideal, ki je dosegljiv. Če pogledamo zgodovino in tudi aktualne dogodke, lahko zelo dobro vidimo, da nas nestrpnost do drugačnosti in drugačnih življenjskih nazorov ne bo pripeljala do pozitivnih rezultatov. Biti človek, z veliko mero empatije in pustiti ostalim biti sam svoj, je odnos, ki nas bo privedel do neproblematičnega medkulturnega sobivanja.

10 LITERATURA

1. Borjanič, Branka. 2009. *Družinsko življenje v islamu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Teološka fakulteta.
2. Brander, Pat, Carmen Cardenas, Juan de Vicente Abad, Rui Gomes in Mark Taylor, ur. 2006. *Ideje, pripomočki, metode in aktivnosti za neformalno medkulturno vzgojo in izobraževanje mladostnikov ter odraslih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport
3. Coleman, David. 2009. Divergent Patterns in the Ethnic Transformation of Societies. *Population and Development Review* 35 (3). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/25593661> (24. september 2012).
4. Conference of European Churches and Council of European Episcopal Conferences. Islam in Europe Committee. 1997. *Marriages between Christians and Muslims. Pastoral Guidelines for Christians and Churches in Europe*. Dostopno prek: <http://www.ccee.ch/ressourcen/download/20080515151749.rtf> (2. september 2015).
5. Črnič, Aleš. 2001. Teorija in praksa definiranja religije. *Teorija in praksa* 38 (6): 1004–1016.
6. Flere, Sergej in Marko Kerševan. 1995. *Religija in (sodobna) družba: Uvod v sociologijo religije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
7. Haralambos, Michael in Martin Holborn. 2005. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
8. Jalušič, Vlasta. 2005. Pluralizem zdaj! *Mladina* (31). Dostopno prek: <http://www.mladina.si/103441/pluralizem-zdaj/> (14. julij 2014).
9. Jelovac, Dejan in Mateja Rek. 2010. *Komuniciranje v medkulturnem dialogu*. Ljubljana: Založba Vega.
10. Jezeršek, Blaž. 2007. *Zadržek različne vere pri sklepanju zakona med katoliško in muslimansko stranjo*. Doktorsko delo. Ljubljana: Teološka fakulteta.

11. Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. Kalčič, Špela in Andrej Morovič. 2006. *Šeriatska poroka*. Dostopno prek: <http://emigrator.com/reportaze/seriatska-poroka/> (7. september 2015).
13. Kalmijn, Matthijs. 2010. Consequences of Racial Intermarriage for Children's Social Integration. *Sociological Perspectives* 53 (2). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/10.1525/sop.2010.53.2.271> (1. december 2014).
14. King, Julian. 2012. *Organisational Cultures – Beyond The Individual*. Dostopno prek: <http://juliankingconsulting.com/organisational-cultures-beyond-the-individual/> (21. julij 2014).
15. Krivic, Matevž. 2002. O religiji kot vrednoti. *Mladina* (6). Dostopno prek: <http://www.mladina.si/103264/o-religiji-kot-vrednoti/> (16. julij 2014).
16. Kutty, Ahmad. 2014. *Marriage to a Christian Woman: Unrestrictedly Permitted?* Dostopno prek: <http://www.onislam.net/english/ask-the-scholar/family/marriage/174258-marriage-to-a-christian-woman-unrestrictedly-permitted.htm> (1. december 2014).
17. Kwintessential Ltd. 2013. *What is Culture?* Dostopno prek: <http://www.kwintessential.co.uk/cultural-services/articles/culture.html> (31. avgust 2014).
18. Lanzieri, Giampaolo. 2012. *Merging populations. A look at marriages with foreign-born persons in European Countries*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5584928/KS-SF-12-029-EN.PDF/4c0917f8-9cfa-485b-a638-960c00d66da4> (15. marec 2016).
19. Lechner, Frank. 2000–2001. *Globalization theories*. Dostopno prek: <http://sociology.emory.edu/faculty/globalization/theories01.html> (21. julij 2014).
20. Leeman, Alex B. 2009. Interfaith Marriage in Islam: An Examination of the Legal Theory Behind the Traditional and Reformist Positions. *Indiana Law Journal* 84 (9).

Dostopno prek: <http://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol84/iss2/9/> (7. september 2015).

21. Luckmann, Thomas. 1997. *Nevidna religija*. Ljubljana: knjižna zbirka Krt.
22. Lukšič-Hacin, Marina. 1999. *Multikulturalizem in migracije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
23. Martin, Hans-Peter in Harald Schumann. 1997. *Pasti globalizacije: napad na demokracijo in blaginjo*. Ljubljana: Co Libri (zbirka Octopus).
24. McCarthy, Kate. 2007. Pluralist Family Values: Domestic Strategies for Living with Religious Difference. *Annals of American Academy of Political and Social Science* (612). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/25097936> (1. december 2014).
25. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, Sektor za načrtovanje politik in raziskave. 2009. *Bela knjiga Sveta Evrope o medkulturnem dialogu: živeti skupaj v enakopravnosti in dostojanstvu*. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/Source/Pub_White_Paper/White%20Paper_final_revised_EN.pdf (14. julij 2014).
26. *Oxford Dictionary of English Language*. Dostopno prek: <http://www.oxforddictionaries.com/> (14. julij 2014).
27. Pirc, Vanja. 2004. Ljubezen ne pozna boga. *Mladina* (21). Dostopno prek: <http://www.mladina.si/96610/ljubezen-ne-pozna-boga/> (20. avgust 2014).
28. Plenković, Mili. 2012. *Što je religija, a što vjera?* Dostopno prek: <http://www.bitno.net/pitajte-svecenika/sto-je-religija-a-sto-vjera/#.U8ZigbFAdVo> (16. julij 2014).
29. Sedmak, Mateja. 2002. *Kri in kultura: etnično mešane zakonske zveze v Slovenski Istri*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno primorsko: Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije (Knjižnica Annales Majora).

30. Shabir, Ally. 2013. *Can a Muslim Woman Marry a Non-Muslim Man?* Dostopno prek: <http://www.onislam.net/english/ask-about-islam/society-and-family/interfaith-issues/461537-can-a-muslim-women-marry-a-non-muslim-man.html> (1. december 2014).
31. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (14. julij 2014).
32. Slovenska škofovska konferenca. 1993. *Katekizem katoliške Cerkve*. Ljubljana: Družina.
33. --- 2005. *Katekizem katoliške Cerkve - Kompendij*. Dostopno prek: http://www.vatican.va/archive/compendium_ccc/documents/archive_2005_compendium-ccc_sl.html (12. oktober 2014).
34. Smrke, Marjan. 2000. *Svetovne religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. --- 2014. Globalizacija in religije: Kako prepoznati vzorce v globalnem brbotalniku? *Teorija in praksa* 51 (posebna številka): 241–261.
36. Trompenaars, Fons in Charles Hampden-Turner. 1997. *Riding The Waves of Culture: understanding cultural diversity in global business*. Dostopno prek: ocan.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/.../Riding-the-waves_Part-1.pdf (22. junij 2016).
37. STA. 2004. *Vatikan proti porokam med katoličani in muslimani*. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&t=0&id=833646> (1. maj 2011).
38. Statistični urad Republike Slovenije. 2009. *Medkulturni dialog v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.stat.si/doc/pub/medkulturni_dialog-SLO.pdf (14. julij 2014).
39. Strenski, Ivan. 1998. Religion, Power and Final Foucault. *Journal of the American Academy of Religion* 66 (2). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/1465675> (13. junij 2016).
40. Vidmajer, Saša. 2015. Koliko muslimanov je zares v Evropi. *Delo* (zunanja politika). Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/evropa/koliko-muslimanov-je-zares-v-evropi.html> (10. januar 2016).

41. Wallerstein, Immanuel Maurice. 2006. *Uvod v analizo svetovnih sistemov*. Ljubljana: založba *cf.
42. Yinger, J. Milton. 1968. On the Definition of Interfaith Marriage. *Journal for the Scientific Study of Religion* 7 (1). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/1385115> (1. december 2014).
43. Žitnik Serafin, Janja. 2008. *Večkulturna Slovenija: položaj migrantske književnosti in kulture v slovenskem prostoru*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.